

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI
STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI

ON İKİNCİ KALKINMA PLANI
2024 - 2028

TÜRK DİLİ

ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU RAPORU

ANKARA 2023

**T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI
STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI**

**ON İKİNCİ KALKINMA PLANI
(2024-2028)**

TÜRK DİLİ

ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU RAPORU

ARALIK 2023

ISBN 978-625-8356-20-5

Bu yayının tüm hakları Strateji ve Bütçe Başkanlığına aittir.
Kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
KATILIMCI LİSTESİ	iv
YÖNETİCİ ÖZETİ	v
1. GİRİŞ	1
2. MEVCUT DURUM ANALİZİ	3
2.1. Dilin Özellikleri	3
2.2. Dilin İşlevleri	5
2.3. Tarihte ve Bugün Türkçe	6
2.4. Türk Dilinin Diğer Dillerle Etkileşimi	9
2.4.1. Diğer Dillerin Türkçeye Etkileri.....	10
2.4.2. Türkçenin Diğer Dillere Etkisi	12
2.5. Türk İşaret Dili	13
3. TÜRK DİLİNİN KARŞI KARŞIYA BULUNDUĞU SORUNLAR	14
3.1. Eğitim ve Öğretimde Türkçenin Kullanımı	16
3.2. Müzik Dilinde Türkçenin Kullanımı	18
3.3. Spor Dilinde Türkçenin Kullanımı	19
3.4. Kitle İletişim Araçlarında Türkçenin Kullanımı.....	19
3.5. Sosyal Medyada Türkçenin Kullanımı	20
3.6. Ticari Hayatta Türkçenin Kullanımı.....	21
3.7. Türk Dünyasında Dil	22
4. TÜRK DİLİ İLE DOĞRUDAN VEYA DOLAYLI OLARAK İLGİLİ RESMÎ KURUMLAR	23
4.1. Türk Dil Kurumu	23
4.2. Millî Eğitim Bakanlığı	25
4.3. Yükseköğretim Kurulu	25
4.4. Türkiye Maarif Vakfı.....	27
4.5. Yunus Emre Vakfı ve Enstitüsü	28
4.6. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu	29
4.7. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu	29
4.8. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı	29
4.9. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.....	30
4.10. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu	30

4.11. Sivil Toplum Kuruluşları.....	31
5. PLAN DÖNEMİ PERSPEKTİFİ.....	32
5.1. Temel Tartışma Alanları.....	32
5.2. Güncel Tartışma Alanları	32
6. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	33
6.1. Kurumsal ve Yasal Altyapıyla İlgili Öneriler.....	33
6.2. Türkçenin Bilim Dili Olarak Geliştirilmesi İçin Öneriler	33
6.3. Çeviri Diliyle İlgili Sorunlar ve Öneriler.....	34
6.4. Türk Dünyasıyla İlgili Hususlar	34
6.5. Türkçenin Söz Varlığıyla İlgili Öneriler.....	35
6.6. Türkçenin Eğitimi ve Öğretimiyle İlgili Öneriler.....	35
6.7. Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimiyle İlgili Hususlar	36
6.8. Genç Kuşaklara Yönelik Çalışmalar	37
6.9. Kitle İletişim Araçlarında Türkçe	37
6.10. Türk İşaret Dili	37
7. SONUÇ	39
KAYNAKÇA	41

KISALTMALAR

ALTE	The Association of Language Testers in Europe (Avrupa Dil Sınavları Derneği)
DDİ	Doğal Dil İşleme
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MÖ	Milattan Önce
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
PISA	Programme for International Student Assessment (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı)
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TİD	Türk İşaret Dili
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TYS	Türkçe Yeterlilik Sınavı
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
YEE	Yunus Emre Enstitüsü
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YTB	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

KATILIMCI LİSTESİ

Raportör

Şükrü Halûk	AKALIN	Hacettepe Üniversitesi
-------------	--------	------------------------

Koordinatörler

Abdulkadir	YALVAÇ	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Ayşe	EMEÇ	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
H. Mehmet	TÜZÜN	Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Üyeler

Abdülkadir	EMEKSİZ	İstanbul Üniversitesi
A. Yağmur	TUNALI	Şair ve Yazar
Ayşe Melek	ÖZYETGİN	Yıldız Teknik Üniversitesi
Erol	CİHANGİR	Doğu Kütüphanesi Yayınları
Faika Belgin	AKSU	Türk Dil Kurumu
Gürer	GÜLSEVİN	Türk Dil Kurumu
Hasan Safa	TEKELİ	Yazar
Hatice	ŞİRİN	Ege Üniversitesi
İmdat	AVŞAR	Türk Edebiyatı Vakfı
Kadir	YILMAZ	Babil Kitap
Kenan	KOCATÜRK	Türkiye Yayıncılar Birliği
Kerim	SARIGÜL	Gazi Üniversitesi
Mehmet Tahir	İKİLER	Tiyatro Sanatçısı
Melike	GÜNYÜZ	İbn Haldun Üniversitesi
M. Alpaslan	Demir	Yayıncı
Nursel	TAN ELMAS	Yunus Emre Enstitüsü
Sena	DENİZ	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Turgut	BAĞRIAÇIK	Milli Eğitim Bakanlığı
Yılmaz	DAŞCIOĞLU	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkçe, kökleri tarihin derinliklerine kadar uzanan ender dillerden biridir. Konuşma dili olarak en az 5000 yıllık, yazı dili olarak da en az 1300 yıllık tarihi bulunmaktadır. Tarihî derinliğinin yanı sıra coğrafi yaygınlığı da bulunan bir dildir. Geniş bir coğrafyada yirmi yazı diliyle birlikte neredeyse bir o kadar da konuşma dili olarak kullanılan Türk dillerini konuşanların toplam nüfusu yakın zamanda yapılan araştırmalara göre 250-300 milyon olarak tahmin edilmektedir. Türkçe, tarihi boyunca çeşitli dillerle farklı yoğunluklarda etkileşime girmiş olup hâlihazırda yeni araçların da etkisiyle bu etkileşim devam etmektedir.

Türk dilinin günümüzde çeşitli sorunlarla karşı karşıyadır. Eğitim ve öğretimde, bilim dilinde, kitle iletişim araçlarında, müzikte, sanatta, sporda, hukukta, siyasette, ticari hayatta, sosyal medyada dilin kullanımında; dilin söz varlığındaki kelimelerin yanlış söylenmesi ve yazılması, yanlış anlamda kullanılması; sıklıkla yabancı kökenli kelimelere, terimlere yer verilmesi; cümlede ögeler arasında uyumsuzluklar ve benzeri olumsuzluklar göze çarpmaktadır. Bu durum dilin mevcut durumu ve kapasitesinden ziyade kullanıcılardan kaynaklanmaktadır. Raporda bu sorunlar ve bunlara yönelik çözüm önerileri detaylandırılmıştır.

Türkiye’de Türkçenin araştırılması, öğretimi, yaygınlaştırılması ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgili kurumlar bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu (TDK) gibi doğrudan doğruya Türkçeyle ilgili kurum olduğu gibi kademeli eğitim sisteminde okullarda Türkçenin eğitim ve öğretimini sağlayan Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), yükseköğretimde Türk dilinin tarihsel ve çağdaş dönemlerini araştıran, öğretimini yapan bölümlerin bulunduğu üniversiteleri çatısı altında barındıran ve bütün bölümlerde ortak ve zorunlu olan Türk dili dersinin öğretimini yürüten Yükseköğretim Kurulu (YÖK), yurt dışında açtığı okullarda yabancılara Türkçenin öğretimini sağlayan Türkiye Maarif Vakfı, yurt dışında yabancılara Türk kültürünün tanıtımının yanı sıra Türkçe öğretim kursları düzenleyen Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Türkçe yayımlar yapan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), radyo ve televizyon yayınlarını denetleyen Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) vb. resmî ve özel kurumlar ile kuruluşlar Türk dilinin yaygınlaşması, edinimi, öğretimi ile ilgili çok değerli çalışmalar yapmaktadırlar. Ayrıca bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları mevcuttur.

Türk dilinin aile, eğitim kurumları, kamu kurumları ve medya gibi her ortamda doğru ve güzel kullanılması hem teşvik edici hem de caydırıcı yöntemlerle sağlanabilir. Türk dili

eğitiminin yurt içinde, yurt dışında ve her aşamada niteliğinin artırılması, Türk dili ile ilgili kuruluşların faaliyetlerinin eşgüdüm içinde yapılması, Türk dilinden ve Türk diline yapılacak çevirilerin ve çevirmenlerin niteliklerinin geliştirilmesi, Türk dünyasında ortak alfabe benimsenmesi ve ortak iletişim dilinin Türkiye Türkçesi olması konusunda faaliyetler yapılması, Türk işaret dilinin yaygınlaştırılması, bilhassa genç kuşağa ulaşabilmek için kitle iletişim ve yeni medya araçlarından Türk dilinin güzel kullanımına yönelik istifade edilmesi genel çözüm önerileri olarak özetlenebilir.

1. GİRİŞ

Türkiye'nin küresel bir güç ve çekim merkezi olması uğrunda atılacak adımların çerçevesini oluşturacak 2053 vizyonu doğrultusunda, uzun vadeli hedeflerini sürdürülebilir kalkınma yaklaşımıyla daha da ileriye taşıyacak olan 2024-2028 dönemini kapsayan On İkinci Kalkınma Planı hazırlıkları çerçevesinde düzenlenen Türk Dili Özel İhtisas Komisyonu kapsamında Türk dilinin kullanımı, diğer dillerle etkileşimi, eğitimi ve öğretimi meselelerinin tartışılması, bunlara yönelik politikalar geliştirilmesi amaçlanmaktadır. İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan dil ailenin, toplumun, milletin, ülkenin varlığı ve geleceği bakımından en temel değerlerden biridir.

Toplumun en küçük parçası ailede bireyler arasında iletişimi ve anlaşmayı sağlayan ortak bir dil yoksa düşüncelerin anlatılmasında, duyguların paylaşılmasında, geleceğe yönelik tasarımlarda birliktelikten söz edilemez. Bireyleri arasında ortak ve yaygın bir dilin bulunmadığı toplumların da gelişmesi, ilerlemesi bir yana varlıklarını sürdürmesi bile mümkün değildir. Bu yönüyle dilin ilk işlevi, toplumda iletişimin sağlanmasıdır. Dil, toplumun yalnızca yaşayan bireyleri arasındaki iletişimi değil milletin tarihinden, kültüründen, geleneklerinden, kadim uygarlığından kuşaklarını haberdar kılan, geçmişle bugünü buluşturan değerler dizgesidir. Yazı çağı öncesinde sözlü dil aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılan uygulamalar, gelenekler ve değerler yazının bulunmasıyla birlikte yazılı olarak sonraki kuşaklara miras bırakılmıştır. Bu bakımdan dil milletlerin varlık ve benlik kaynağı, hafızası, temel değeridir.

Dil, aynı zamanda bir ülkeye vatandaşlık bağıyla bağlı bireylerin dünyaya gelişlerinden itibaren sağlıktan eğitime, hukuktan ticarete resmî iş ve işlemlerin her aşamasında yazılı veya sözlü olarak kullanılan iletişim aracıdır. Genellikle kanunla belirlenen bu dil, devlet dili veya resmî dil olarak adlandırılır.

Anayasa'nın üçüncü maddesinde belirtildiği şekilde Türkiye Cumhuriyeti devletinin dili olan Türkçenin özelliklerinin, bugününün, sorunlarının ele alınıp çözümlerinin bir düzen içerisinde tartışılarak On İkinci Kalkınma Planı döneminde yapılması, gerçekleştirilmesi gereken çalışma ve projeleri gündeme getirmek üzere hazırlanan ön raporla değerli katılımcılara yardımcı olmak amaçlanmıştır.

30-31 Ocak 2023 günlerinde Ankara'da toplanan Türk Dili Özel İhtisas Komisyonu Çalışma Grubu Toplantısında 16 katılımcı yer almıştır. Ön raporda belirtilenlerin yanı sıra değinilemeyen hususlar, gözden kaçanlar toplantıda katılımcılar tarafından dile getirilmiş;

raportör ve raportör yardımcısı tarafından görüş, yorum ve değerlendirmelerle ilgili tutulan notlar bu rapora yansıtılmaya çalışılmıştır.

2. MEVCUT DURUM ANALİZİ

Dilin özellikleri, işlevleri ve Türk dilinin dünya dilleri arasındaki yerinin ve diğer dillerle etkileşiminin ele alınacağı bu bölümde konuyla ilgili tarihsel altyapıya da değinilecektir.

2.1. Dilin Özellikleri

Sözlükler dili, tatmaya, yutkunmaya ve konuşmaya yardımcı organ anlamından sonra insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için ses ve anlam bakımından ortak kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma sistemi olarak tanımlamaktadır (TDK, 2011: 664; Doğan, 2020: 474; Ayverdi, 2016: 283). İnsanoğlunun her türlü aracı, varlığı, işareti kullanarak iletişimi sağlamak amacıyla başvurduğu yollar da dil olarak adlandırılır: jest, mimik, ıslık, işaret, çiçek, resim, fotoğraf, şekil, duman, bayrak, simge vb. her şey bir bildirişimde bulunabilir. Şekil veya işaretlerin belirli kelimeleri karşılamak üzere bir düzen içerisinde kullanılmasıyla oluşturulmuş semafor vb. iletişim dilleri ve sesleri karşılamak üzere oluşturulmuş mors, braille gibi alfabeler de vardır. Jest ve mimikler konuşmayı bütünleyen iletişim biçimleri olduğu gibi tek başlarına da bildirişimde bulunabilir. Duygu ve düşüncelerin yüz ifadesi, beden duruşu ve benzeri yollarla anlatıldığı iletişim biçimi de beden veya vücut dili olarak adlandırılır.

Sağırılar da kendi aralarında veya konuşma yeteneğine sahip diğer insanlarla iletişim kurmak amacıyla el, kol, parmak ve yüz hareketlerinden oluşan işaret diline sahiptir. Sağır toplumumuzun kullanmakta olduğu Türk İşaret Dili (TİD)'nin tarihi ile ilgili bilgilerimiz XI. yüzyıla kadar uzanmaktadır.

Coğrafi yapı gereği birbirinden uzakta kalan evlerde yaşayanların iletişimi sağlamak üzere ıslıkla haberleşmeleri sonucu ortaya çıkan ıslık dili ülkemizde özellikle Karadeniz bölgesinde belirli yerlerde kullanılmaktadır.

Yüklenen anlamı ancak belirli kişilerin bildiği kelimelerden oluşan gizli diller (Romanca, Hazeyince, Teber, Geygelli, Tahtacı dili vb.) ile terimlerden oluşan kelimelerin yer aldığı doktor, avukat vb. mesleklerin uzmanlık dilleri (*jargon*) de birer bildirişim aracıdır.

Bahse konu bildirişim araçları, dilin genel anlamı içerisinde yer alan, iletişim aracı işlevini içeren dizgenin (sistemin) parçalarıdır. Ancak hiçbirisi tek başına insanoğlunun sahip

olduğu doğal dil yetisinin yerine geöecek nitelikte değildir. Dil bilgisi terimi olarak dili şöyle tanımlayabiliriz:

Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan doğal bir araö; duygu, düşünce ve isteklerin ses, yapı ve anlam bakımından toplumların kendi değer yargılarına göre biöimlenen, bireylerince kabullenilen ve kökleri insanlık tarihinin karanlık dönemlerine kadar uzanan anlaşmalar dizgesi; seslerden ve işaretlerden örölü toplumsal bir yapıdır.

Dilin en önemli özelliği, insana özđu oluşudur. Kuşkusuz, başka canlıların da ses öıkarma özelliği bulunmaktadır. Kimi canlılar titreşim kimi canlılar ise koku yayarak hemcinsleriyle iletişimi sağlar. Ancak insanoğlu ses öıkarma özelliğini boğumlayarak, biöimlendirerek, somut kavramların yanı sıra soyut kavramları da karşılayan anlamlı birimlere dönüştürmüş; bir dizge hâline getirmiş; resimlerle başlayan, en sonunda da harflere evrilen bir süreçte yazıya dökerek toplumsal bir yapıya kavuşturmuştur.

Dil, doğal bir iletişim aracıdır. Ancak dilin araö oluşu insanoğlunun ona istediği gibi yön vermesi, ona hükmetmesi anlamına gelmez. Dilin kendisine özđu kuralları vardır ve dil bu kurallar çeröevesinde gelişmesini sürdürür. Ergin, dilin araö olma özelliğini at ile otomobilin insanoğlu tarafından araö olarak kullanılmasını karşılaştırarak tanımlar. İnsan otomobile istediği şekilde hükmedebilir, istediği şekli verir, onun biöimini istediği şekle sokar, onu istediği gibi kullanır, isterse uöuruma sevk edebilir. Fakat atın biöimini değiştiremez, onu istediği gibi kullanamaz, istediği yere sevk edemez. Ata korktuğu yerden bir adım ileri attıramazsınız. Dilin araö olması da böyledir (Ergin, 1972: 3).

Sesler ve işaretler, dilin temelini oluşturur. Sesler bir araya gelerek anlamlı birimlerin oluşumunu sağlarken işaretler de seslerin ve anlamlı birimlerin yazıya dönüşmüş biöimleridir. Ancak dilin öncelikli özelliği sese dayanmasıdır. İnsanlık tarihi boyunca dilin binlerce yıl sözlü olarak kullanıldığı, konuşmanın jest ve mimiklerle desteklendiği bilinmektedir. Yazının ise yaklaşık beş bin beş yüz yıllık bir geömişi bulunmaktadır.

Her dil, toplumun değer yargılarına göre biöimlenir. Temelde birtakım ortaklıklar bulunsa da her toplumun dili farklı yapıda olabilir. Hiö kuşkusuz dillere özđu bazı sesler vardır ancak anatomik yapısı gereği insanoğlunun öıkardığı sesler birbirine benzerdir. Bu nedenle yeryüzündeki dillerde seslerin öoğu birbiriyle benzerlik gösterir. Diller arasındaki asıl farklılık bu seslerin bir araya gelerek oluşturduğu kelimeler ve onların anlamlarıdır. Dilin biöimlenmesinde toplumun değer yargıları iöerisinde kelimelerin yaşadığı gelişmeler etkili

olur. Toplum bireyleri dünyaya geldiklerinde dili hazır bulurlar ve herhangi bir sorgulama yapmadan bu dili edinirler.

2.2. Dilin İşlevleri

Dilin en önemli işlevi insanlar arasında iletişimi sağlamasıdır. Bu iletişim, sözlü veya yazılı olabilir veya işaretlerden oluşabilir. İnsanlar duygularını, düşüncelerini anlatmak amacıyla dile başvururlar. Aile, toplum, millet ve ülke hayatında dil en önemli ögedir. İnsanlar arasında doğal iletişim aracıdır. Dil, iki veya daha fazla insan arasında konuşma, yazışma yoluyla anlaşmayı sağladığı gibi kitle iletişim araçlarıyla da insan topluluklarına ulaşma aracıdır. Radyo, televizyon yayınları dil aracılığıyla topluma karasal veya uydu yayın için gerekli teknik donanım aracılığıyla ulaşır. Ancak yayın dil aracılığıyla yapılır. Müzik, efekt, dekor ve benzerleri, yayını tamamlayan diğer öğelerdir. Dil olmasaydı bu donanımla yayın yapmak mümkün olamazdı.

Dilin işlevi konuşma, yazma ve iletişimle sınırlı değildir. Dil düşüncenin de aracıdır. Dil ile düşünce arasında bağlantı olduğu bilinmektedir. Somut kavramlar insan zihninde resim olarak canlanabilir; *çocuk, çiçek, kelebek, kitap* zihnimizde birer resim olarak oluşabilir, sonra ağzımızdan veya kalemimizden bunların karşılığı olan kelimeler dökülebilir. Ancak *sevmek, acımak, merhamet, vicdan* gibi kavramların birer resim veya şekil olarak zihnimizde canlanması söz konusu değildir. Soyut kavramlar zihnimizde kelimelerle canlanır. Çünkü insanoğlu kelimelerle düşünür. Bu nedenle kişiler kelime dağarcıkları ne kadar geniş olursa duygularını ve düşüncelerini o kadar kolay aktarır ve kişilerin olayları algılamaları daha hızlı ve doğru olur.

Dilin bir başka işlevi kültürü oluşturmaları, yaşatması ve kuşaktan kuşağa aktarmasıdır. Kültür değerleri dil ile oluşur ve onunla yaşar. Bir toplum tarihsel kültür değerlerini dil aracılığıyla edinir. Bu sözlü olabildiği gibi yazılı kaynaklardan dil aracılığıyla ve yazı diliyle öğrenilebilir. İnsanın yavrusunu eğitebilmesi, kültür değerlerini aktarabilmesi dil ile mümkündür. Bir insan yaşadığı bir deneyimi çocuğuna dil ile aktarır. Bu özellik, insanı diğer canlılardan ayıran en temel niteliktir.

İnsanoğlunun bilimde ulaştığı bugünkü düzeyin de temelinde dil vardır. Bilimsel çalışmalar ve araştırmalar sonucunda elde edilen bilgiler dil aracılığıyla çağlardan çağlara, kuşaklardan kuşaklara, ülkelerden ülkelere aktarılmaktadır. Bilgilerin yazılı veya sözlü olarak aktarılmasında dil, aracılık görevini üstlenirken bilimde ve teknolojiye süreklilik sağlar.

Bilimsel bir olgu, örneğin yer çekimi kuralı, her öğretim yılında bilgi olarak aktarılır; ağaçtan bir elma düşmesi beklenmez. Ancak yer çekimi kuralının bulunuşuna ilişkin öykü de yine dil aracılığıyla aktarılır. Bilimin de temelinde dil vardır.

Toplum yaşamında birleştirici olma işlevini yerine getiren de dildir. İnsan toplulukları ortak dili konuşarak bir arada yaşar. Toplumu bir arada tutan öğelerin başında dil gelmektedir. Kısacası, dil insanoğlunun sahip olduğu en önemli özelliğidir. Dili insanoğlunun hayatından çıkardığınızda geriye hiçbir şey kalmaz.

Sekiz milyar dünya nüfusunu oluşturan insanoğlunun en önemli ayırt edici özelliği olan dillerin sayısı konusunda farklı görüşler ileri sürülse de 2023 yılı verilerine göre varlığı belirlenen 7.151 dil bulunduğu görülmektedir (ethnologue.com). Yaşayan bu dillerin yanı sıra artık konuşucusu kalmayan, unutulup yok olmuş ölü diller de vardır. Bugün yaşayan dillerden sayıca kat kat fazlası insanlık tarihi boyunca yeryüzünde ortaya çıkmış, az veya çok kişi tarafından konuşulmuş, dar veya geniş bir alanda yayılmış ve çeşitli nedenlerle konuşucusu kalmadığı için yok olup gitmiştir. Bu dillerin çoğunun tarihi de birkaç yüzyıldan öncesine gidemez. Günümüzdeki dillerden çok azı, insanlık tarihinin bilinen dönemlerinden bu yana varlığını korumaktadır. Bu dillerden biri de Türkçedir.

2.3. Tarihte ve Bugün Türkçe

Türkçe, kökleri tarihin derinliklerine kadar uzanan ender dillerden biridir. Konuşma dili olarak en az 5000 yıllık, yazı dili olarak da en az 1300 yıllık tarihi bulunmaktadır. Böyle bir tarihlendirmenin en önemli kanıtı Sümer tabletlerinde yer almaktadır. Yazıyı bulan Sümerlerin dilinde Türkçe kökenli kelimeler belirlenmiştir. Sümerlerle Türkler arasında tarihî bir ilgi bulunduğu, milattan önce (MÖ) 3500’lerde Türklerin Sümerlere yakın bölgelerde yaşadığı ve çivi yazılı Sümer tabletlerindeki 168 kelimenin en eski Türk dilinden Sümerceye geçtiği ortaya konulmuştur. Sesçe, yapıca ve anlamca benzerlikler gösteren Sümerce ve Eski Türkçe bu kelimelerin ses denklikleri kuralıyla birbiriyle ilgili olduğu görülmektedir. Hiç kuşkusuz bu kelimeler Sümerce ile Türkçenin akraba diller olduğunu kanıtlamaya yardımcı olacak kadar çok değildir. Ancak Sümerce ile Türkçe arasında böyle bir kelime alışverişi olması Türkçe için Sümerce kadar eski bir dildir, denebilmesini sağlamaktadır. O dönemden günümüze Türkçe yazılı belgeler ulaşmasa da çivi yazılı Sümer tabletlerindeki 168 kelime, Türkçenin en az 5500 yıldır var olduğunu göstermektedir (Ercilasun 2004: 35-37). Aradan geçen binlerce yılda pek çok tehlikeyle karşılaşmış olmasına rağmen Türkçe bugünlere ulaşmıştır. Bir dilin bunca yıldır

varlığını sürdürmesi, onun eski ve köklü olduğu kadar güçlü bir dil olduğunun da kanıtıdır.

Türk yazı dili, VII. ve VIII. yüzyıllarda Göktürk alfabesiyle yazılmış yazıtlarla başlar. Ancak bilinen bu dil yadigârlarından önce komşu ülkelerin kaynaklarında kaydedilmiş Türk dili kökenli sözler, metin parçacıkları ele geçmiştir. Çin yazısıyla kaydedilmiş Hunlardan kalma ve Türk dilinin ses denklikleriyle açıklanabilen kelimeler dikkat çekicidir. Milattan önce 1022 yılında yazıya geçmiş ve Türk dilinin en eski kelimesi olduğu ileri sürülen **kiŋ-lāk* “tören kılıcı” sözü sonraki yüzyıllarda Türkçe kaynaklardaki kelimelerle benzerlik gösterir (Tekin ve Ölmez 1995: 10). Göktürk yazısının kullanıldığı ilk metin ise bir çanak üzerinde bulunmuştur. Kazakistan’daki Esik kurganı buluntuları arasında yer alan ve MÖ IV. yüzyıla ait olduğu belirlenen bir çanaktaki Göktürk yazısına benzer harflerle yazılan iki satırlık yazının en eski Türkçe metin olduğu bilinmektedir. Millî alfabemiz Göktürk harfleriyle yazılmış ilk metin olması dolayısıyla Türk dili tarihi açısından büyük önem taşıyan bu yazının çözülmesi için bugüne kadar pek çok bilgin çalışma yapmıştır.

Milattan sonra IV. yüzyıl başlarından kalan ve Çince kaynakta anlamı da verilen Hunca beyit de Türkçenin en eski örneklerindendir (Tekin ve Ölmez 1995: 12). Moğolistan’da Çöyr yakınlarında bulunan ve Göktürk alfabesiyle yazılmış bulunan yazıtın İlderis Kağan dönemine ait olduğu, muhtemelen VII. yüzyılın son çeyreğinde dikildiği tahmin edilmektedir (Özönder 2006: 111).

Göktürk alfabesiyle yazılmış edebî metin niteliğindeki yazıtlar ise VIII. yüzyılın ilk yarısında Tonyukuk (725-726?), Köl Tigin (732) ve Bilge Kağan (735) adlarına dikilmiştir (Ercilasun 2004: 131-134). Bu yazıtlar bugün Moğolistan sınırları içerisinde. Türk hitabet sanatının ilk ve en güçlü örneklerinden biri olan ve topluca *Orhon Yazıtları* diye adlandırılan bu anıtsal eserlerde kullanılan dil gelişmiş ve işlek bir dildir. Kurallı bir dil bilgisinin varlığı dikkati çeker. Üslup son derece akıcı, sürükleyici ve etkileyicidir. Yazıtlardaki kelimelerin gerçek anlamlarının yanı sıra mecaz anlamları da gelişmiştir. Orhon Yazıtları’nda deyimler, söz kalıpları, atasözü niteliğinde ifadeler de bulunmaktadır. Tüm bu özellikler yazıtların henüz yeni yazı dili niteliği kazanmış bir dil ile değil çok eski dönemlerden beri kullanılan bir dille yazıldığını göstermektedir. Destanlar çağında gelişen ve akıcılaşan Türkçe, yazıtlar çağında mükemmel örneklerini vermeye başlamıştır.

Türkçe tarihî derinliğinin yanı sıra coğrafi yaygınlığı da bulunan bir dildir. En kuzeyde Doğu Sibiry Denizi kıyılarından güneyde Pamir Dağlarına, en doğuda Çin’in içlerinden Orta

Doğu'ya, Anadolu'ya, Balkanlara ve Avrupa içlerine kadar uzanan geniş coğrafyada Türk dilinin kolları yazı, edebiyat, bilim ve kültür dili olarak kullanılmaktadır.

Geçmişte Türk soylu halkların üç kıtaya yayılması, bu coğrafyalarda beylikler, devletler, imparatorluklar kurması sonucunda Türk dili yaklaşık on iki milyon kilometrekarelik bir alana yayılmıştır. Türk dili bugün sınır aşan dillerden biridir.

Bu geniş coğrafyada birbirine komşu ülkelerde yirmi Türk yazı dili kullanılmaktadır. Bunlar Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Gagavuz Türkçesi, Özbek Türkçesi, Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Uygur Türkçesi, Tatar Türkçesi, Kırım Türkçesi, Başkurt Türkçesi, Nogay Türkçesi, Karaçay-Balkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi, Karakalpak Türkçesi, Altay Türkçesi, Hakas Türkçesi, Tuva Türkçesi, Yakutça ve Çuvaşça yazı dilleridir. Birleşmiş Milletler teşkilatında yer alan altı Türk Cumhuriyeti'nin devlet dili, resmî dil olarak tanınmaktadır. Diğer Türk yazı dilleri ise çeşitli ülkelerdeki özerk cumhuriyetlerde, özerk yönetimlerde veya idari bölgelerde resmî dil, yerel dil, halk dili vb. adlarla anılmaktadır. Örneğin Rusya Federasyonu'nda Başkurt Türkçesi Başkurdistan Özerk Cumhuriyeti'nin, Tatar Türkçesi Tataristan Özerk Cumhuriyeti'nin resmî dilidir, Rusça ise bütün Rusya Federasyonu'nda olduğu gibi bu özerk cumhuriyetlerde de resmî dildir. Resmî dilin Moldovanca olduğu Moldova Cumhuriyeti'ndeki Gagavuz Yeri Özerk Cumhuriyeti'nde ise Gagavuz Türkçesi Moldovanca ve Rusça ile birlikte resmî dildir. Özerk cumhuriyete veya özerk yönetime sahip bulunmayan Türk soylu halkların dilleri çeşitli ülkelerde farklı konumlarda kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları yazı dili özelliğini kazanmışken bazıları yalnızca konuşma dili veya yerel dil olarak kalmıştır.

Konuşucu sayısı bakımından Türkçenin dünyada kaçınıcı dil olduğu konusunda da farklı görüşler bulunmaktadır. Geniş bir coğrafyada yirmi yazı diliyle birlikte neredeyse bir o kadar da konuşma dili olarak kullanılan bu dilleri konuşanların toplam nüfusu her zaman merak uyandırmıştır. Bütün ülkelerin nüfus sayımlarının güvenilir sonuçlarının bulunmaması, bazı ülkelerde konuşulmasına rağmen nüfus sayımlarında Türk yazı dillerine ve lehçelerine yer verilmemesi gibi nedenlerle Türk dilinin konuşucularının kesin bir sayısını vermek mümkün değildir. Bununla birlikte önceki yıllardaki nüfus sayımları ve nüfus artış hızları değerlendirilerek, bu konudaki istatistik bilgileri göz önüne alınarak yeryüzündeki Türk dili konuşucularının ancak tahminî bir sayısı verilebilir. Bu konuda yakın zamanda yapılan araştırmalara göre Türk yazı dillerinin ve lehçelerinin konuşucusunun 250-300 milyon kişi

arasında olduğu tahminlerinde bulunulmaktadır. Bu yazı dilleri içerisinde Türkiye Türkçesi bugün en fazla konuşucuya sahip ve en geniş coğrafyada kullanılan edebiyat, bilim, kültür ve medeniyet dilidir.

Türk dilinin konuşucuları Doğu Sibirya Denizi'nden Pamir Dağlarına, Çin'in içlerinden Anadolu ve Balkanlara geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan iş gücü açığını kapatmak üzere çalışmak amacıyla Avrupa ülkelerine, Amerika'ya, Avustralya'ya giden soydaşlarımız sayesinde Türkçe bugün dünyanın dört bucağına yayılmıştır.

2.4. Türk Dilinin Diğer Dillerle Etkileşimi

Toplumlar ve kültürler arasındaki ilişkiler, dillerin birbirini etkilemesinde daima belirleyici olmuştur. Yeryüzünde dillerin oluşumundan bu yana diller arasında bir etkileşim söz konusudur. Bir arada yaşayan veya uzak yakın komşuluk ilişkisi içerisinde bulunan toplumların en eski dönemlerden bu yana aralarında kurdukları ilişkiler sonucunda birbirini etkiledikleri bilinmektedir. İnsanoğlunun var oluşundan başlayıp avcılık-toplayıcılık, tarımcılık aşamalarında kurdukları ilişkilerle dilleri de etkilenmeye başlamıştır. Ticari ilişkiler, savaşlar, barışlar, buluşlar, felaketler kısacası yeryüzünde yaşanan her olay, dillerin birbirini etkilemesinde pay sahibi olmuştur. Bir inanca girme, bir uygarlık dairesine katılma da dillerin etkilenmesinde bir başka etkidir.

Dillerin etkileşimi genellikle kelime alışverişi ile sınırlı kalabildiği gibi kimi zaman dil bilgisi öğelerinin bulaşmasına, söz diziminin etkilenmesine de yol açabilmiştir. Diller arası etkileşimde verici dilleri konuşan toplumların uygarlıkta, bilimde, kültürde üretken ve baskın olmaları dikkat çeker. Dillerin etkisi aslında kültürlerin, uygarlıkların etkisi olarak kendisini gösterir. Bilimde, teknolojiye, uygarlıkta üretken olan toplumlar verici dil olarak başka dillerin söz varlığına kelimeler aktarır. Bir kültür dairesine giren toplumlar da o kültürle ilgili kelimeleri, deyimleri alırlar.

Sınırların ortadan kalkması, kitle iletişim araçlarının uydular aracılığıyla dünyanın her yerini kapsama alanlarına alması, sanal ortamda sınırsız erişim dünyadaki pek çok ülkeyi, kurumu, düşüncüyü etkilediği gibi dilleri de etkilemiştir. Bir ülkede gösterime giren bir film, bir dizi kısa sürede başka ülkelerde de seyirciye ulaşmakta, bir ülkede yayımlanan bir kitap piyasaya çıktığı günlerde diğer ülkelerde de satışa sunulabilmekte, sanal ortamdaki gazetelere ve dergilere dünyanın her yerinden erişilebilmekte, herhangi bir ülkede yaşanan olaylar

televizyon yayınları aracılığıyla başka ülkeleri de etkileyebilmektedir. Son yıllarda ise “sosyal medya” olarak da adlandırılan çeşitli iletişim ortamları kullanılarak kitleler harekete geçirilebilmekte, dünya siyasetine yön verilebilmektedir.

Bütün bunlar, hiç kuşkusuz, önce dili etkilemektedir. Düşünceler, görüşler dil aracılığıyla biçimlenirken, aktarılırken yeni kelimeler ve söylemler de dillere geçmektedir. Geçmişte bir yabancı sözcüğün bir dile yerleşmesi yıllar, yüzyıllar alırken bugün artık bir yabancı kelime birkaç dakika içinde kullanım alanı kazanmakta, kitle iletişim araçları ve basın yayın organları sayesinde de birkaç gün içinde dile yerleşmektedir. Bu etkilenmeyi yalnızca kelime veya terim ölçeğinde düşünmemek gerekir. Çoğu zaman düşünce kalıpları; söylemler hâlinde bir dilden bir başka dile geçmektedir. Bu durum yalnızca Türkçe için değil dünyadaki bütün diller için söz konusudur.

Günümüzde yaygın yabancı dil niteliğini kazanmış olan İngilizce, pek çok dili etkilemektedir. İngilizce kelimeler dillere geçmekte ve onların söz varlığına yerleşmektedir. İngilizcenin dünya pazarında kendisini kabul ettirmesi sonucunda başka ülkeler de ürettikleri ürünlere İngilizce adlar vermektedir. İş yerleri, işletmeler, daha kaliteli ürünler sattıklarını, evrensel olduklarını göstermek için yabancı adlar almakta tereddüt göstermemektedir. Küresel etkilenmenin yalnızca İngilizcenin diğer dilleri etkilemesiyle kalmadığını da belirtmek gerekir. Dünya dillerini etkileyen İngilizce, özellikle Amerikan İngilizcesi, İspanyolcadan etkilenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nin daha çok güney bölgelerinde görülen ve *Spanglish* olarak adlandırılan dil, İngilizce ve İspanyolca kelimelerden oluşmaktadır.

Türkiye’de dil etkileşimi yalnızca kelime alımıyla sınırlı kalmamaktadır. Dille birlikte hayat tarzları, ticari hayat, beslenme alışkanlıkları da etkilenmektedir. Bu hayat tarzlarıyla birlikte gelen yabancı söz varlığı kendisine yaygınlık alanı oluşturmaktadır.

2.4.1. Diğer Dillerin Türkçeye Etkileri

Diller arasındaki etkilenme toplumlar arasındaki komşuluk ilişkileriyle kültürel, ticari, siyasi etkileşimin sonucudur. Tarihin karanlık dönemlerine kadar kökleri uzanan, geniş bir coğrafyaya yayılan Türkçe de pek çok dilden etkilenmiş, pek çok dili etkilemiştir. İlişkide bulunan çeşitli ulusların dillerinden kelime alışverişi ile başlayan bu etkileşim; dönemden döneme değişen dillerle sürmüş, azalan veya artan yoğunlukta kendisini göstermiştir.

Türklerin tarihleri boyunca yaşadıkları coğrafyada kullanılan Çince, Sanskritçe, Soğdca, Toharca vb. dillerle ilişkileri sonucunda bu dillerden az sayıda da olsa kelimeler Türkçenin söz varlığına katılmıştır. İslam uygarlığı çevresinde Türkçe Arapçadan ve Farsçadan etkilenmiş, Türkçenin söz varlığına önemli ölçüde kelime, kalıp ifade, ibare, az sayıda da ek katılmıştır. Anadolu’da yaşayan toplumların dilinden Rumca ve Ermenice alıntılar da Türkçenin söz varlığına girmiştir. Osmanlı Devleti’nde Venedik ve Cenevizlilere tanınan ayrıcalıklarla XVI. yüzyıldan itibaren Türkçeye İtalyancadan alıntılar girmeye başlamış, Tanzimat Fermanı ile birlikte batıya yöneliş, Türkçenin söz varlığında Fransızca etkisi kendisini göstermiştir. Bu dönemlerde Türkçenin söz varlığına geçen Rumca, Ermenice, İtalyanca, Fransızca kelimeler, genellikle Türkçenin ses yapısına uydurularak kullanılmış, bu durum Latin kaynaklı Türk yazısının kullanımı sırasında da sürmüştür. Ancak İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Anglosakson kültürün egemenlik alanının artmasıyla birlikte İngilizce pek çok dili etkilediği gibi Türkçeyi de etkilemeye başladığında sağlık bilimlerinde, ticarete, sporda, bilişimde, müzikte ve çeşitli alanlarda kullanılan İngilizce kökenli kelimeler özgün biçimleriyle yazılmıştır. İngilizcenin söyleyiş kurallarına göre söylenilen bu kelimelere gelen Türkçe eklerin söylenişe uydurulması sonucunda *blender’da*, *bestseller’lar*, *center’ımızda*, *single’ını*, *server’a* gibi tuhaf yazılış biçimleri ortaya çıkmıştır.

Türk dilinin tarihsel gelişimi içerisinde ilişkide bulunduğu başka pek çok dil bulunmaktadır. Çeşitli dönemlerde yaşanan etkileşim sonucunda kelime alışverişi kaçınılmaz bir gerçektir. İlk kez karşılaşılan ve kullanılan aygıtları, ürünleri, kavramları gösteren *radyo*, *telefon*; *patates*, *kivi*; *kravat*, *broş*; *döviz*, *enflasyon* gibi kelimeler ister istemez dilin söz varlığına girmektedir. Dilin öz kaynaklarıyla karşılanamayan bu tür bilgi alıntıları, dillerin kazancı ve zenginliği olarak görülmektedir.

Toplumun kavram dünyasında bulunmayan bu kelimeler dile yerleşirken kimi zaman özel bir anlam ve işlev de kazanır. Türkçedeki *üzüntü*, *acı*, *sıkıntı* sözlerinin yanı sıra Arapça veya Farsça kökenli *hüzün*, *keder*, *dert*, *yeis*, *gam*, *teessür*, *ızdırap*, *elem* gibi alıntı kelimeler, ince anlam farklılıklarıyla söz varlığımızın kazancı olmuştur. Türkçede *oda* varken Fransızca *salon* “konukları ağırlamakta kullanılan en geniş oda; sergi ve toplantı yeri” anlamlarıyla Türkçeye geçmiştir. Bununla da kalmamış *salon adamı*, *salon bitkileri*, *güzellik salonu*, *oyun salonu*, *yolcu salonu* gibi birleşik kelimelerde özel kullanım alanı oluşturmuştur.

Kimi zaman bir marka adı bile söz varlığına girebilmiştir: Aydınlatma ölçü birimi *lux*, pompalı gaz lambası markası olarak kullanılırken bir dönem en yaygın aydınlatma aracının adı olmuştur. *Lüks lambası* zamanla *lüks* olmuş, halk dilinde de *lüks* biçimine dönüşmüştür. *Jilet*, *jakuzi*, *mavzer* vb. sözler özel ad iken marka adına sonra da tür adına dönüşerek dilimizin söz varlığına katılmıştır. Bunları dilimizin söz varlığında karşılığı bulunmasına rağmen özenme sonucu kullanılan *center*, *consensus*, *trend* vb. moda kelimeler olarak algılamamak gerekir.

Karşılığı bulunmadığı veya bulunsa bile yerleşmediği için dilimize geçen alıntılar, bugün de Türkçenin söz varlığında yaşamaktadır. Türklerin tarih boyunca ilişki içerisinde olduğu dillerden aldığı kelimeler; aynı zamanda kültür ilişkilerimizi ve bu ilişkilerimizin boyutlarını, tarihini gösteren ipuçlarıdır. Sözlüklerimize de geçen bu kelimeler artık Türkçenin söz varlığına katılmıştır.

2.4.2. Türkçenin Diğer Dillere Etkisi

Türkler, tarihleri boyunca ilişkide bulundukları toplumlardan kelimeler aldıkları gibi bu toplumlardan çoğunun dillerine kelimeler de vermiştir. Türklerin de bilimde, kültürde, uygarlıkta üretken oldukları dönemlerde dünya dillerine katkıda bulundukları somut örneklerden görülmektedir. Yalnızca Türkiye Türkçesi değil tarihî veya çağdaş Türk yazı dilleri ve lehçeleri pek çok toplumun diline Türk dilinin söz varlığından kelimeler eklemiştir. Türk kültürünün ve Türkçenin çekim merkezi olduğu çeşitli dönemlerde Türkçe kelimeler başka dillere geçmiştir. Türkçe, en eski dönemlerde ilişkide bulunduğu dillerden başlayarak Macarcaya, Finceye, Farsçaya, Urducaya, Arapçaya, Rusçaya, Ukraynacaya, Ermeniceye, Yunancaya, Rumenceye, Bulgarcaya, Sırpçaya, Arnavutçaya, Çekçeye, İtalyancaya, Fransızcaya, İngilizceye, Almancaya kelimeler vermiştir.

Dünya dillerinin söz varlığına Türkçenin verdiği sözlerden en çok bilineni *yoğurt* olmakla birlikte *bacanak*, *çakal*, *damga*, *dolma*, *düğme*, *kayık*, *kazan*, *köşk*, *ocak*, *sarma* gibi çok sayıda kelime başka dillere geçmiştir. Çeşitli dillerden alıntıların Türkçeleşmiş biçimleriyle ve Türkçe aracılığıyla başka dillere geçen *divan*, *kahve*, *kervansaray*, *kubbe*, *sultan* gibi kelimelerin de eklenmesiyle dünya dillerine verintilerimizin on iki bin civarında olduğu ortaya konulmuştur (Karaağaç 2008). Bir kelimenin birden fazla dile de verildiği düşünülürse bu sayı yetmiş beş binlere ulaşmaktadır.

2.5. Türk İşaret Dili

İşaret dili, el, yüz, baş ve vücut hareketleri kullanılarak oluşturulmuş, kendisine özgü dil bilgisi kuralları bulunan, görsel ve doğal dildir.

Kaynaklarda XI. yüzyıldan bu yana TİD'in varlığı ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Yusuf Has Hacib, ünlü eseri Kutadgu Bilig'de yaşanan Ögdülmiş'in insanlarla artık işaretle anlaşabildiğini söylediğini yazmaktadır. Kâşgarlı Mahmud da Divanü Lugati't-Türk'te *imleşmek* sözünün karşılıklı olarak işaretle iletişim kurmak anlamında kullanıldığı bilgisini vermektedir. Daha ayrıntılı bilgiyi Osmanlı Devleti'nde resmî görevlerde istihdam edilen sağırlerle ilgili kayıtlardan elde ederiz. Orta Çağ'ın karanlığında Batı'da işitme engelliler uğursuz sayılarak toplum dışına itilirken Osmanlı Devleti *dilsiz* veya *bî-zebân* “dilsiz” olarak adlandırılan işitme engellileri sarayda istihdam etmişti. İşitme engelliler padişaha çok yakın olarak hizmet ederler, sarayın çeşitli bölümlerinde görevlendiriliyorlardı. Bunun en önemli sebebi konuşulanları duyamadıkları için en gizli görüşmelerde bile bulunarak hizmet edebilmeleriydi. Kanuni döneminden itibaren de padişahların, sadrazamların, vezirlerin işaret dilini öğrendiği ve kullandığı bilgisi tarihî kaynaklarda yer almaktadır (Akalin 2013: 1496-1497).

1880 yılında Milano'da toplanan İkinci Uluslararası Sağırlerin Eğitimi Kongresi'nde oy çokluğu ile sağır okullarından işaret dili yönteminin dışlanması sonucunda ülkemizde 1953 yılından itibaren sağır okullarında işaret dili kullanımı kaldırılmıştı. Bu durumun bir sonucu olarak TİD'in eğitim ve öğretimi, araştırılması uzun süre ihmal edilmişti. Ancak 2002 yılında TDK'de başlatılan çalışmalar ve 2005 yılında çıkarılan 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunun 15. maddesiyle ülkemizde TİD'in yeni bir dönemi başlamıştır. Anılan Kanun, TİD ile ilgili çalışmaların yürütülmesinde TDK, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, MEB ile Kültür ve Turizm Bakanlığının görevlerini belirlemektedir.

Gelişmiş ülkelerin çoğunda temel işaret dili, ilköğretimde bütün öğrencilere öğretilmekte, sonraki aşamalarda ise seçmeli olarak öğretimi devam ettirilmektedir. Halkla doğrudan iletişimde bulunan sağlık, güvenlik vb. görevlilerin de temel işaret dili bilgisine sahip olması, bu kurumlarda işaret dili çevirmeni çalıştırılması da söz konusudur. Ülkemizde de bazı kurumlarda TİD bilen yeni kadrolar istihdam edilmeye başlanmıştır.

3. TÜRK DİLİNİN KARŞI KARŞIYA BULUNDUĞU SORUNLAR

Tüm olumlu özelliklere karşılık Türk dilinin çeşitli alanlarda karşı karşıya bulunduğu sorunlarla Türkçe, ülkemizde gündemde kalan ve zaman zaman da tartışma konusu olan değerlerimizden biridir. Son yıllarda yerli marka adlarında ve ürünlerde yabancı sözlerin kullanılması, ülkemizdeki iş yerlerine yabancı adlar verilmesi ticari hayatta dil kullanımını somut bir sorun olarak sık sık gündeme getirmektedir. Radyo ve televizyon yayınlarında, gazete ve dergilerde tanık olunan dil yanlışları ile anlatım bozuklukları da zaman zaman üzerinde durulan sorunlardandır.

Göz önündeki bu olumsuzluklar aslında buz dağının görülen kısmıdır. Eğitim ve öğretimde Türkçeden, bilim dilinde Türkçeye; kitle iletişim araçlarında, müzikte, sanatta, sporda, hukukta, siyasette, ticari hayatta, sosyal medyada dilin kullanımının tartışma başlıkları olarak ele alınması ve çözüm önerileri getirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Dilin söz varlığındaki kelimelerin yanlış söylenmesi ve yazılması, yanlış anlamda kullanılması; olur olmaz her yerde yabancı kökenli kelimelere, terimlere yer verilmesi; cümlede ögeler arasında uyumsuzluklar ve benzeri olumsuzluklar genellikle dilin sorunu olarak görülür. Özellikle küresel etkilenmenin bir sonucu olarak yabancı kökenli kelime ve terimlerin kullanım sıklığının artışı, bu yoğunluğun ticari hayatta, kitle iletişim araçlarında, sosyal medyada kendisini daha da güçlü bir biçimde hissettirmesi dilde bir sorun olduğu düşüncesini uyandırmaktadır.

Bugün Türkçe için de benzer düşünceler dile getirilmektedir. Bazı kelimelerin yanlış söylenmesi ve yazılması, bazı kelimelere yanlış anlamlar yüklenmesi, konuşma dilinde ve yazı dilinde cümledeki ögeler arasındaki uyumsuzlukların yol açtığı anlatım bozuklukları, her cümlede birkaç yabancı kökenli sözcüğe yer verilmesi, iş yerlerinde, ürünlerde yabancı adlar kullanılması Türkçenin bir sorunu olarak algılanmaktadır. Kişilerin söz varlığının sınırlı hatta kısır olması da Türkçenin bir eksikliği gibi değerlendirilmektedir. Türkçede karşılığı bulunduğunu bilmediği yabancı kökenli sözleri kullananlar, bu olumsuzluklara bakıp Türkçenin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu görüşünü ileri sürmektedir.

Bilimde yaşanan gelişmelerle ortaya çıkan kavramları Türkçenin söz varlığıyla karşılamak yerine yabancı kökenli kelime ve terimleri olduğu gibi kullanmak son yıllarda dilimizin karşı karşıya bulunduğu sorunlardan biri olarak görülmektedir. Amaç yabancı

kelimelere, terimlere kapıyı tamamen kapatmak değildir. Elbette her dilin söz varlığında alıntı kelimeler bulunur. Hiçbir dil saf değildir.

Türkçedeki alıntı sözlerin yoğunlaşması üzerine Türkçe karşılıklar bularak söz varlığını geliştirme çabalarının yerleşmiş ve yaygınlaşmış olanlara da yönelmesi tasfiyecilik olarak adlandırılacak uygulamaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Osmanlı Devleti'nin son yüzyılında başlayan Türkçecilik hareketi içerisinde Arapça, Farsça kelimelerin dışlanması düşüncesi, Dil Devrimi'nin ilk yıllarındaki uygulamalarda kendisini göstermiş, dilde yaygın kullanılan söz varlığının da dışlanması karşısında Atatürk, geliştirdiği Güneş-Dil Teorisi ile alıntı sözlerin asıllarının Türkçe olduğu düşüncesiyle yerleşmiş olanların tasfiyesinin önüne geçmiştir. Yine de bu dönemde yaygın kullanılan alıntı sözlerden tasfiye edilenler olmuştur. İnce anlam farklılıkları sağlayan bu türden sözlerin dışlanması sonucunda ayrıntıları karşılayacak yeni karşılıklar verilememesi, mevcut bir başka sözün kullanılması veya tek bir karşılık bulunması anlam karmaşasına yol açmıştır. Örneğin *ecnebi* kelimesi için önce *yaduyru* karşılığının türetilmesi, bu yaygınlaşmayınca da *yabancı* sözüyle karşılanması, anlam boşluğu oluşmasına yol açmıştır. Arapça, Farsça çokluk ifade eden sözlerin dışlanması sonucunda *Türkçe Sözlük*'ün birinci baskısına da bu türden kelimeler alınmamış, böylece *İstiklal Marşı*'nda da geçen *afak*, *şüheda* vb. kelimeler sözlük dışında kalmıştır. Eskimiş denilen *müktesebat* sözü bu yüzyılın başında ortaya çıkan ihtiyaç dolayısıyla yeniden kullanım alanına çıkmıştır. Dilin söz varlığında yer edinmiş kelimelerin dışlanması anlatım gücünü ve ince anlam ayrıntılarını yok etmektedir. Ölçü, kullanım sıklığı olmalı, dilde yaygınlık kazanmış kelimelere hayat hakkı tanınmalıdır. Benzer tutum yeni türetilmiş kelimeler için de geçerli olmalıdır. Uydurma denilerek *çağrışım*, *görsel* vb. dışlanmaya çalışılan kelimeler de bugün artık yaygınlaşmış ve kullanım sıklığına ulaşmıştır. Osmanlı Türkçesi döneminde Farsça *nazûkten* Arapça vezne göre türetilen ve Şemseddin Sami'nin “galat-ı fahiş” diye nitelediği *nezaket* sözü ne Arapçadır ne de Farsça ama Türkçede yaygınlaşmıştır. Günümüzde yaygın olarak kullanılan *felaket* sözünü de Şemseddin Sami, Arapçada olmayan uydurma ve yanlış kelime diyerek sözlüğüne almıştır. Yakın geçmişte uydurma denilerek eleştirilen *çağrışım* yerine *tedai* sözünün kullanılmasını istemek de günümüzde karşılığını bulamayacaktır. Yanlış türetildiği ileri sürülen *görsel* bugün gündelik dilde, yayıncılıkta resim, fotoğraf, video, grafik vb.nin genel adı olarak yaygınlaşmıştır. Bu sözlerin tutunmasının ve yaygınlaşmasının nedeni kavramların adlandırılmasına olan ihtiyaçtır. Türkçede türetme yöntemi olarak yalnızca ekleme değil birleştirme, *nezaket*, *felaket*, *çağrışım*, *görsel* vb. kelimelerin türetilmesinde başvuru

örnekseme (analogy) de söz yapımında yaygın kullanılır. Söz varlığımızda tutunmuş, yaygınlaşmış, kullanım sıklığına ulaşmış, ince anlam ayrıntısı verme özelliğine sahip kelimelerin bir kısmı alıntı olsa da Türkçenin zenginliği olarak görülmeli ve kullanılmaya devam edilmelidir.

Son yıllarda İngilizce alıntı kelimelerde özgün yazılış ve söylenişe getirilen Türkçe eklerin yaşadığı sorun dikkat çekici boyutlara ulaşmıştır. Türkçenin eklemeli bir dil olması dolayısıyla çekim eklerinin bu yabancı kökenli özellikle de Batı kökenli kelimelere bitleştirilmesi sonucu ortaya çıkan tuhaf yazım biçimleri, yabancı kelimeler sorununda karşımıza ilk çıkan olumsuzluktur. Oysa bunlar Türkçeden kaynaklanan sorunlar değildir. Türkçe gerek ses yapısı ve ses uyumları gerek biçim özellikleri ve kelime türetme yeteneği gerek söz varlığı ve anlatım gücü ile yeryüzündeki birçok dil gibi kendi kendisine yeten özelliklere ve iç zenginliğine sahiptir.

Türkçenin karşı karşıya bulunduğu sorunların bir bölümü aslında Türkçenin özelliklerini yeterince kavrayamamış, söz varlığının anlatım gücü ile donanamamış, kendi yetersizliklerinin nedenini Türkçeye bağlayan, bu yüzden de yabancı kelimelerin cazibesine kapılmış kullanıcıların sorunlarıdır. Yalnızca yabancı kelimelere başvurarak kendilerini ifade etmeleri değil gündelik hayatta, iş, yazı ve yazın hayatında Türkçeyi genellikle sınırlı söz varlığıyla, söyleyiş ve anlatım bozukluklarıyla kullanmaları da önemli bir olumsuzluk olarak görülmektedir. Bir isteğinin yerine getirilmesi için yazdığı dilekçede bile derdini anlatamayan kişinin temel sorunu kısır söz varlığı ve buna bağlı olarak kendini ifade etmedeki güçlüğüdür. Batı kökenli yabancı kelime yerine yüzlerce yıldır dilimizde olan eski ve yeni eş anlamlılarına ulaşabileceği kitapların ve yazılımların oluşturulması, konuyla ilgili projelere destek verilmesi, programların hazırlanması ve yarışmaların düzenlenmesi kişilerin söz varlığını geliştirici yönde olumlu sonuçlar doğuracaktır.

3.1. Eğitim ve Öğretimde Türkçenin Kullanımı

Öğrenim aşamasındaki genç kuşakların Türkçenin bütün özellikleriyle ve söz varlığıyla donatılamaması yüzünden öğrenciler kısır bir söz varlığıyla eğitilmektedir. Bu olumsuzluğun sonuçları üniversite giriş sınavlarında kendisini göstermekte, yöneltilen Türkçe sınav sorularının ortalama olarak yarısı dahi doğru yanıtlanamamaktadır. Diğer sınavlardaki başarı oranının düşüklüğünde bilgi eksikliğinin yanı sıra yöneltilen soruların doğru okunup anlaşılmasını engelleyen söz varlığı yetersizliği ve terim sorunu olabileceği de dikkate

alınmalıdır. Ana dili kullanımındaki bu yetersizliğin temelindeki bir sorun da öğrencilerimizin okuma alışkanlığıdır. PISA 2022 uygulamasında Türkiye uygulamaya katılan 81 ülke arasında 36. sırada, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) üyelerinden 37 ülke arasında ise 30. sırada yer almaktadır¹. Türkiye'nin OECD ülkeleri arasındaki yeri, bu konuda yoğun çaba gösterilmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır. Söz varlığının geliştirilmesi yalnızca Türkçe, Türk dili ve edebiyatı dersleriyle sınırlı kalmamalı, diğer derslerle ilgili kaynak kitapların, yardımcı kitapların ve popüler bilim kitaplarının okutulması dikkate alınmalıdır. Öğrenim aşamasındaki kuşakların söz varlığının geliştirilmesi ile ilgili uygulamalar geliştirilmelidir.

Sorunun bir başka boyutu eğitim ve öğretim dilinin yabancılaştırılmasıdır. Türkçenin bilim dili olarak macerasında geçen yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte yabancı dille öğretimin yaygınlaşması önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından İngilizcenin yaygınlık alanını gittikçe genişletmesi, uluslararası bir iletişim diline olan gereksinim, Türkiye'de İngilizce öğrenmenin yanı sıra İngilizce ile öğretim yapılması gibi yanlış bir yola girilmesine yol açmıştır. Yabancı dili yabancı dil dersinde öğretmek yerine alan derslerinin, hatta yükseköğretimde meslek derslerinin İngilizce verilmesi Türkçenin öğretim dili olarak gelişmesinin önünde bir engel oluşturduğu gibi bilim dili olarak daha da gelişmesinin önünü kapatmaktadır. Hiç kimse yabancı dil öğrenilmesine karşı değildir, hatta herkes birkaç yabancı dil öğrenilmesi taraftarıdır. Ancak öğretimin yabancı dille yapılması, pek çok olumsuzluğu da beraberinde getirmektedir. Her şeyden önce en kolay ve doğrudan öğrenim kişinin çocukluğundan bu yana öğrenim gördüğü dil ile mümkündür. Kişiler, ilk okumayı yazmayı öğrendikleri, kelimelerin asıl anlamlarının yanı sıra yan anlamlarını, terimleri kavradıkları dille daha kolay öğrenirler. Bu durum öğretici için de geçerlidir. Doğrudan, açık ve anlaşılır iletişim aracıyla öğretimi sağlamak mümkünken araya bir yabancı dil koymak iletişimi ve öğretimi güçleştirmektedir. Yabancı dille öğretim yapılan dersi okutan öğretim üyesinin yabancı dil bilgi düzeyi kadar, söz konusu dersi izleyen öğrencilerin yabancı dil bilgi düzeyi de önemlidir. Öğrenciler, yabancı dille verilen bir dersi izleyebilecek düzeyde yabancı dil bilgisine sahip olmalıdır. Dersi izleyenlerin yabancı dildeki bir kitabı anlamak için okumaya ayırdığı süre artmakta ancak bu sürede okuduğu sayfa sayısı düşmektedir. Sıkça sözlüğe bakılması, sözlükte birkaç anlamı bulunan kelimelerin hangi anlamda kullanıldığının araştırılması da öğrencinin konudan uzaklaşmasına yol açmaktadır. Yabancı dille öğretimin

¹ https://pisa.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_03/21120745_26152640_pisa2022_rapor.pdf, s.13.

yapıldığı derslerde okutulan ders kitapları yabancı dilde olduğu gibi yabancı bilim adamlarınca yazılmış eserlerdir. Bu durumda dersi veren; genellikle kitapta yazılanları öğrenciye aktarmakta, kitabın öğrencilerce anlaşılır olmasını sağlamaktadır. Oysa özellikle üniversiteler araştırmanın, incelemenin, sorgulamanın yoğun bir biçimde yapıldığı bilim kurumlarıdır. Belki de yüzlerce kaynağa bakılarak yapılması gereken öğretim birkaç kaynakla sınırlı kalmakta, dersler de bu kaynaktaki bilgileri anlatmaya ve anlamaya ayrılan zamanla geçmektedir. Öğretim yılının sonunda da öğrenciler genellikle derste okunan kitaptaki bilgileri ezberleyerek sınava girmektedir. Oysa öğrencilerin de pek çok kaynağı okuyarak, araştırma yaparak, sorgulayarak bilgiyle donanması gerekir.

Yabancı dille öğretim yerine mükemmel bir biçimde yabancı dil öğretimi yapılmalı, bölümlerde hazırlık sınıfı yerine lisans öğretimi süresince mesleki yabancı dil dersi okutulmalı, öğretim dili ise Türkçe olmalıdır. Bir derste yabancı dille öğretim ancak bir veya iki yarıyıl gibi kısa süre için gelen misafir öğretim üyesi tarafından yapılabilir. Örneğin ana dili İngilizce olan yabancı uyruklu bir öğretim üyesi ana dilinde ders verebilmeli, bu dersi alacak öğrencilerin de izleyebilecek düzeyde İngilizce bildiklerini belgelemeleri gerekir.

Bu sorunun bir sonucu da akademik yükselmelerde değerlendirmeye alınan bilimsel makalelerin Türkçe değil de yabancı dilde, çoğunlukla da İngilizce yazılmasının teşvik edilmesidir. Üstelik her bilim dalının geçerli yabancı dili farklı iken bütün bilim dallarında tek bir yabancı dili geçerli kılmak bilimsel bir yaklaşım da değildir.

Yukarıda izah edilen hususların fayda ve zararlarının tartışılması, öğrencilerin dağarcığının erken yaşlardan başlayarak nasıl zenginleştirilebileceğinin değerlendirilmesi ve yabancı dil eğitiminin kazanımları kaybedilmeden Türkçenin bilim ve öğretim dili olarak kullanımının nasıl güçlendirileceğinin ele alınması önem arz etmektedir.

3.2. Müzik Dilinde Türkçenin Kullanımı

Gençler, çocuklar başta olmak üzere toplumun geniş kesimlerinin ilgiyle dinlediği müzik parçalarında, günümüzde görüntülü olarak video sitelerinde ve televizyonda izlediği müzik videolarında kullanılan Türkçe üzerinde de durulması gerekmektedir. Müzik parçalarında kullanılan sözler, deyimler kısa sürede genç kuşakların söz varlığını etkilemektedir. Bu parçalarda kullanılan argo, kaba ve müstehcen sözler çocukların, gençlerin diline yerleşebilmektedir. Müzik parçalarında Türkçenin zengin söz varlığının kullanılması gençlerin, çocukların dağarcıklarının geliştirilmesine katkıda bulunacaktır. Geçmişte bazı

sanatçılarımızın eserlerinde deyimlerimize, atasözlerimize yer vermesi bu söz varlığı öğelerinin işlekliliğinin artmasına yardımcı olmuştur. Günümüzde örnekleri pek görülmeyen bu uygulamanın teşvik edilmesi, kaba, argo sözlerin kullanımının önlenmesi hususlarının tartışılmasının yararlı olacağı öngörülmektedir.

3.3. Spor Dilinde Türkçenin Kullanımı

Sporun çeşitli dalları toplumumuzun değişen oranlarda ilgisini çekmektedir. Geniş kesimlerin ilgisini çeken futbol karşılaşmalarındaki tezahüratta, afiş, bayrak ve flamalarda, naklen yayınlarda, yorumlarda, programlarda ve haber yazılarında kullanılan dil büyük küçük herkesi etkileyebilmektedir. Tribünlerdeki çirkin ve kaba dil, başta kadınlar olmak üzere pek çok seyirciyi spor karşılaşmalarından uzaklaştırmaktadır. Taraftarların takımlarını desteklemek için hazırladıkları pankartlarda İngilizce sözlere yer vermesi de dikkat çekici boyutlara ulaşmıştır. Doksan dakikalık bir maçın yorumları, tartışmaları televizyon programlarında saatlerce sürmekte, bu sırada yorumculardan bazıları birbirlerine ağza alınmayacak sözler sarf edebilmektedir. Dilimizin söz varlığındaki kelimelerin ise söylenişlerindeki yanlışlıklar, anlatım bozuklukları spor dilinde dikkat çekici boyuttadır. Toplumun geniş kesimlerinin ilgisini çeken spor alanlarında kullanılan yabancı kelimeler, argo ve müstehcen sözler, anlatım bozuklukları kaçınılmaz bir biçimde izleyicilerin dilini etkilemektedir.

3.4. Kitle İletişim Araçlarında Türkçenin Kullanımı

Radyo ve televizyon yayınlarının yaygınlaşması, dinleme ve izleme oranlarının yükselmesi Türkçe açısından olumlu ve yararlı bir gelişme olması gerekirken bu alanda da birtakım sorunlar ortaya çıkmıştır. Türkçenin kullanımında söyleyiş bozuklukları, cümle düşüklükleri, yanlış kelime kullanma, Türkçenin söz varlığında bulunmayan yabancı kelimelere yer verme gibi olumsuzluklar radyo ve televizyon yayınlarında sıkça yapılıncı bu yanlışlar toplumun, özellikle de genç kuşakların diline yerleşmektedir. Kitle iletişim araçlarında kullanılan kısır söz varlığı da toplumun söz varlığının geliştirilmesinde diğer önemli bir sorundur.

Türkiye’de kitle iletişiminin kamu yayıncılığı ile sınırlı olduğu dönemlerde sunucuların ve yapımcıların seçiminde Türkçeyi doğru ve güzel konuşma, yazma niteliği aranırken özel yayıncılıkla bu nitelik ne yazık ki göz ardı edilmeye başlanmıştır. Bunun sonucunda da özel radyo ve televizyonlarda Türkçenin bozuk bir biçimde kullanıldığına, yabancı kökenli

kelimelere ve kaba sözlere yer verildiğine tanık olunmuştur. Dizilerin, filmlerin, haber ve magazin programlarının dilindeki yozlaşmanın yanı sıra reklam dili de benzer biçimde değişime uğramıştır. Kısa sürede kitle iletişim araçlarında kullanılan dil, toplumun bütün kesimlerini etkilemiştir. Kişi başı günlük televizyon izleme oranının dünya ortalamasının üst sıralarında olduğunun ifade edildiği ülkemizde bu etkilenme geniş kesimlerde kendisini göstermektedir. Dizilerde kullanılan şiddet dili, karakterlerin birbirlerine sürekli bağırması, hakaret etmesi sokaktaki insanda sık sık öfke patlamalarına yol açmaktadır. Yayımcı kuruluşların Türkçe konusunda duyarlı davranması, sunucu ve muhabir seçiminde Türkçeyi kurallı ve etkili bir biçimde kullanma ölçütünün gözetilmesi, zaman zaman yayımcılara yönelik olarak hizmet içi eğitim kursları düzenlenmesi, her yayımcı kuruluşun öz denetimini sağlaması önem arz etmektedir.

3.5. Sosyal Medyada Türkçenin Kullanımı

Ağ ortamında geliştirilen uygulamalar günümüzde yeni bir iletişim ortamını doğurmuştur. Haberlerin, görüşlerin, düşüncelerin yayıldığı; ses ve görüntü dosyalarının paylaşıldığı bu yeni ortam sosyal medya olarak adlandırılmaktadır. Kurumsal veya kişisel ağ sayfalarıyla başlayan, sayfalarca bilginin paylaşımına sunulduğu uygulamalar yerini giderek sınırlı sayıda karakterle ifade edilen düşüncelerin, görüşlerin ortaya atıldığı anlık iletilere bırakmaktadır. İnsanlar yaşadıkları bir olayı veya bir olay karşısındaki görüşlerini kısa cümlelerle takipçilerine duyurmakta, bu duyurular aynı anda yüzlerce, binlerce kişiye ulaşmaktadır. Gazetelerin ancak bir gün sonra yazabileceği bu olaylar sosyal medyada bir anda yayıldığı gibi farklı yönleriyle değerlendirilmekte, yeni görüşlerin ortaya atılmasını sağlamaktadır. Olay televizyon haberlerine yansıyınca kadar da yeni yeni yorumlara konu olmakta, yaşanan yeni gelişmelerle farklı boyuta taşınabilmektedir. Sosyal medyanın takipçileri böylece hem olaylarla ilgili bilgileri hem de yorumları kısa sürede edinebilmekte, kendi görüşlerini de ortama aktarabilmektedir.

Ses dosyaları ile konuşmalar, müzik parçaları; görüntü dosyaları ile de filmler, çeşitli çekimler, haberler kısa sürede paylaşılmaktadır. Böylece yazılı, sesli, görüntülü yeni bir iletişim ortamı giderek yayılmakta, etki alanını genişletmektedir. Gönderilen iletilerin bütün takipçilere anında ulaşmasının yanında bu takipçilerin de iletileri kendi takipçileriyle paylaşması hızlı bir akış ve etkileşim sağlamaktadır.

Türkiye’deki kullanıcılarının dünya ortalamasına göre üst sıralarda bulunduğu göz önüne alındığında sosyal medya, Türkçenin kullanım açısından yeni ve yaygın bir ortamı olarak öne çıkmaktadır. Sınırlı sayıda karakterin kullanılabildiği ortamlarda kelimelerde ünlü harfleri yazmadan yalnızca ünsüzlerle yazışma, büyük harf ile ilgili kurallara aykırılık, kelimelerin yazımında özensizlik gibi olumsuzluklar dikkat çekmektedir. Cep telefonlarındaki uygulamalar aracılığıyla mesaj gönderirken aykırı yazışma biçimleri sosyal medyada daha hızlı yayılmaktadır. İki kişi arasında kalan yazışma, sosyal medyada paylaşım ile binlerce kişiye ulaşabilmektedir. Bu da sosyal medyanın dilin kullanılması açısından özen gösterilmesi gereken yeni ve önemli bir iletişim ortamı olduğunu göstermektedir.

Bebeklik çağından başlayarak çocukların video ve oyun sitelerinde söyleyiş ve anlatım bozukluklarının yer aldığı kötü örneklerle karşılaşmaları, yeni kuşakların doğru Türkçeyi edinmesinde önemli bir sorun oluşturmaktadır. Sosyal medyadaki durumun yanı sıra bu türden video ve oyunlarda örnek Türkçe seslendirmelerin teşvik edilmesi, başarılı video ve oyunların ilgili kurumlarca ödüllendirilmesi iyi örneklerin çoğaltılması için olumlu adımlar olacaktır.

3.6. Ticari Hayatta Türkçenin Kullanımı

Yabancı dillerin, özellikle de İngilizcenin Türkçeye olumsuz etkisi en çok ticari hayatta iş yeri, yerli marka ve ürün adlarında yabancılaşma olarak kendisini göstermektedir. Türk sermayesi ve sahipleri tarafından kurulan firma adlarında Türkçe kullanılması konusunda kurallar bulunmaktadır. Ancak firmaların açacağı iş yerlerinde, üreteceği ürünlerde kullanacağı adların denetiminde boşluklar bulunmaktadır. Şirket adlarının Türkçe olmasına karşılık şirketin işletmesinin adı, tabelada kullandığı ad farklı olabilmekte ve genellikle yabancı kökenli adlar kullanılmaktadır. Firma sahipleri yabancı adlı iş yerlerinde daha kaliteli mal satıldığı gibi bir izlenimin var olduğunu ileri sürmektedirler.

Ticari hayattaki bir başka sorun yurt dışından getirilen pek çok ürünün, aygıtın kullanım kılavuzunda hemen her dil yer alırken Türkçe kullanım kılavuzu bulunmaması veya küçük bir çıkartma üzerinde minicik harflerle özet bilgi verilmesidir. Yasal hükümler gereği Türkçe kullanım kılavuzu verilmesi bir gereklilik iken aykırı davranılması aynı zamanda tüketici haklarının da ihlal edilmesidir. Kısacası, yalnızca iş yeri adlarındaki yabancı sözlerle sorunu sınırlandırmak buz dağının suyun üzerinde kalan kısmı gibidir.

Bu olumsuzluklar karşısında iş yerlerine, ürünlere ad verilmesinin kurallara bağlanması; yurt dışından getirilen ve satılan her ürünün yabancı dillerdeki kılavuzunun içerisinde Türkçe muadilinin de bulunması kuralının uygulanması hususları gündeme getirilebilir.

3.7. Türk Dünyasında Dil

Türk dünyasında ortak iletişim dilinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için bugüne kadar sözlüklerin ve dil bilgilerinin yayımlanması, ortak terim çalışmalarının yürütülmesi, konuyla ilgili ortak toplantılar düzenlenmesi; makalelerle, konuşmalarla konunun sürekli gündemde tutulması yoluna gidilmiştir. Ortak alfabe konusunda çeşitli girişimlerde bulunulmuşsa da Latin kaynaklı alfabeyi kabul eden Türk Cumhuriyetlerinin kullandıkları harflerde, yazı sisteminde az veya çok farklar söz konusudur. Türkiye’de Türk lehçelerinin hemen hepsiyle ilgili araştırma, yayın etkinliklerinin yürütülmesine karşılık Türk Cumhuriyetlerinde dil çalışmalarının genellikle her bir cumhuriyetin kendi dili ile sınırlı olduğu görülmektedir. Yeni gelişen bilişim, yayıncılık vb. alanlarda Türk dünyasında ortak terim çalışmalarının yürütülmesi lehçeler arasında yaklaştırmayı sağlayabilir. Kapsama alanı Türk dünyasına yönelik olan televizyon yayınlarımızın, özellikle dizilerin Türkçenin Türk dünyasında yaygınlaşmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

4. TÜRK DİLİ İLE DOĞRUDAN VEYA DOLAYLI OLARAK İLGİLİ RESMÎ KURUMLAR

Türkçenin araştırılması, öğretimi, yaygınlaştırılması ile ilgili doğrudan veya dolaylı olarak ilgili kurumlar bulunmaktadır. TDK gibi doğrudan doğruya Türkçeyle ilgili kurum olduğu gibi kademeli eğitim sisteminde okullarda Türkçenin eğitim ve öğretimini sağlayan MEB, yükseköğretimde Türk dilinin tarihsel ve çağdaş dönemlerini araştıran, öğretimini yapan bölümlerin bulunduğu üniversiteleri çatısı altında barındıran ve bütün bölümlerde ortak ve zorunlu olan Türk dili dersinin öğretimini yürüten YÖK, yurt dışında açtığı okullarda yabancılara Türkçenin öğretimini sağlayan Türkiye Maarif Vakfı, yurt dışında yabancılara Türk kültürünün tanıtımının yanı sıra Türkçe öğretim kursları düzenleyen YEE, Türkçe yayınlar yapan TRT, radyo ve televizyon yayınlarını denetleyen RTÜK gibi resmî ve özel kurumlar, kuruluşlar Türk dilinin yaygınlaşması, edinimi, öğretimi ile ilgili çok değerli çalışmalar yapmaktadırlar. Bu kurumların Türk dili ile ilgili çalışmalarına ve etkinliklerine değinmek gerekmektedir.

4.1. Türk Dil Kurumu

Türkiye’de Türkçenin araştırılması, geliştirilmesi uğrunda çalışmalar yürüten kurumların başında TDK gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün isteği doğrultusunda 12 Temmuz 1932 günü kurulan TDK tarihsel metinlerin taranmasıyla hazırladığı *Tarama Sözlüğü*, bölge ağızlarımızın söz varlığının derlenmesiyle oluşturulan *Derleme Sözlüğü*, on bir baskısının hazırlandığı *Türkçe Sözlük*, yürüttüğü terim çalışmalarıyla sayısı yüzü aşan bilim, sanat ve spor terimleri sözlükleri, 2022 yılı sonu itibarıyla 1.514’e ulaşan ve Türk dilinin çeşitli alanlarına, konularına yönelik yayımladığı kitapları, Türk dili ile ilgili üç ayrı süreli yayını, sayısallaştırılarak sanal ortamda erişime açtığı *Güncel Türkçe Sözlük*, *Kişî Adları Sözlüğü*, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, *Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü* (*Derleme Sözlüğü*), *Tarama Sözlüğü*, *Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü*, *Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü*, *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, *Yabancı Sözlere Karşılıklar Kılavuzu*, *Eren Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, *Türk İşaret Dili Sözlüğü* vb. çalışmalarıyla önemli bir görevi yerine getirmektedir (<https://www.tdk.gov.tr/>).

Öteden beri çalışmaları devam eden *Türkçe Sözlük*’ün geliştirilmiş ve genişletilmiş on ikinci baskısının, *Türkiye Türkçesi Köken Bilgisi (Etimoloji) Sözlüğü*’nün, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*’nün, *Türkiye Türkçesinin Tarihsel Sözlüğü*’nün, *Türkçe Eş Anlamlılar Sözlüğü*’nün

yayımlanması beklenmektedir. Türkçenin söz varlığındaki eski yeni bütün kelimeleri kapsayacak *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, *Türkiye Türkçesinin Tarihsel Sözlüğü* ve *Türkçe Eş Anlamlılar Sözlüğü* dar bir söz dağarcığı içinde sıkışıp kalmış kişilerin söz varlığını geliştirmesinde, kelime tekrarlarından kurtulmasında, ince anlam ayrıntılarında farkındalık kazanarak anlatım gücünü geliştirmesinde önemli başvuru kaynakları olacaktır.

Bu temel kaynakların yanı sıra Kurumun yabancıların Türkçeyi öğrenmelerinde başvuru kaynağı olacak *Yabancılar için Türkçe Sözlük*, *Türkçe Eş Dizimliler Sözlüğü*; okul öncesi kuşaklara yönelik temel söz varlığını içeren resimli sözlük vb. yayınları çıkarması yararlı olacaktır. Bu çalışmaların sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilmesi için dengeli derleme gerek duyulmaktadır.

Dengeli derlem söz varlığının ortaya çıkarılması buna bağlı olarak sözlük hazırlanması, yerli ve yabancı sözcüklerin oranının ve oranlardaki değişimlerin, yabancı dillerin etkisinin değerlendirilmesi, sıklık sözlüğünün hazırlanması, yazarların kullandığı sözcükleri belirleyerek yazar sözlüklerinin oluşturulması çalışmalarına katkı sağlayacağı gibi bir sözcüğün doğduğu zamanın belirlenmesi, zaman içindeki kullanım sıklığının incelenmesi, yaşadığı değişikliklerin belirlenmesi vb. dil araştırmaları için gereklidir.

Söz varlığı ve sözlük çalışmalarına katkı sağlayacak olan *1928 Sonrası Türkçenin Dengeli Derlemi Projesi*'nin yeniden hayata geçirilmesi ve 1928 öncesini de kapsayacak bir biçimde yürütülerek sonuçlandırılması yararlı olacaktır.

Önceki dönemlerde uygulanan ve başarılı olan üniversitelerde çalışma grupları kurulması uygulaması belirli bir amaca ve yayına yönelik araştırma konularına göre Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Bilim Kurulu Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik'in 12. maddesinin 6. fıkrası gereğince yeniden uygulanabilir. Böylece Kurum bünyesinde gerçekleştirilmesinde güçlükler bulunan alanlarda hızlı ve verimli çalışmalar gerçekleştirilebilir.

TDK'nin Türk dilinin bütün dönem ve alanlarının araştırılması, kaynak eserlerinin, sözlüklerinin ve dil bilgisi kaynaklarının yayımlanması, bu alanda çalışan genç akademisyenlere burs ve araştırmacılara proje desteği vermesi, etkinlikler ve üniversitelerle ortak bilimsel toplantılar düzenlemesi başarılı çalışmalar olarak değerlendirilmektedir.

Yabancı sözlere karşılıklar bulma çalışmalarını da yürüten TDK'nin türettiği kelimelerin Türkçede tutunması ve yaygınlaşması kamuoyunca beklenen bir etkinliktir. Ancak

bu karşılıkların yaygınlaşması basın yayın kuruluşlarının, eğitim kurumlarının, ilgili devlet kurumlarının konuya ilgi göstermesine bağlıdır. Yeni ortaya çıkan yabancı kökenli bilim, sanat terimlerinin Türkçenin kaynaklarıyla karşılanması çalışmalarının sürdürülmesiyle önerilen karşılıkların ilgili alan uzmanlarınca kullanılmasının ve yaygınlaşmasının sağlanması konularının çalışma grubunda konuşulması yararlı olacaktır.

TİD'in söz varlığının, dil özelliklerinin belirlenmesi, sözlüğünün ve dil bilgisinin hazırlanarak basılı kitap ve videolu e-kitap olarak sunulması hususları da önem arz etmektedir.

4.2. Millî Eğitim Bakanlığı

Bireylerin toplumsallaşmasında ve de toplumsal bilincin oluşmasında eğitim en önemli kurumlardan biridir. Eğitim yoluyla bireylere toplumun tarihi, kültürü, inanç ve değerleri öğretilerek bireylerin içinde yaşadıkları topluma sağlıklı uyumları sağlanmaktadır. Eğitim yoluyla bireylerin zihinsel, duygusal ve bedensel davranış yönlerinden gelişerek istenilen birey olmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu yapılırken eğitimde kullanılan dilin sade, anlaşılır ve ortak bir dil olması öne çıkmaktadır. Bunların yanında dilin geliştirilmesi çağa uygun yeni anlamlarla donatılması da önem arz etmektedir. MEB'in bu uğurda okul öncesi ve okul çağındaki kuşakların Türkçenin kurallı bir biçimde yazım, anlatım özellikleri ve söz varlığıyla donatılması çalışmalarını devam ettirmesi beklenmektedir. Türkçenin yazım (imla) ve anlatımının yalnızca Türkçe, Türk dili ve edebiyatı derslerinde değil diğer bütün derslerde de dikkate alınması yararlı olacaktır. TDK tarafından türetilen yeni terimlerin ilgili ders kitaplarında kullanılması, Türkçenin bilim dili olarak geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.

Ayrıca Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca yürütülen Türkçe Söz Varlığı Projesi'nin bilimsel ilke ve ölçütler gözetilerek yeniden gündeme getirilmesi kararı değerlendirilmelidir.

4.3. Yükseköğretim Kurulu

Üniversiteler bir yandan yükseköğretim düzeyinde Türk dilinin öğretimi ile ilgili işlevini yerine getirirken diğer yandan tarihî ve çağdaş dönemlerini bilimsel ölçüt ve ilkelerle, dil bilgisi ve dil bilimi yöntemleriyle araştırılması görevini yerine getiren akademik kurumlardır. Türk Dili ve Edebiyatı, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinde, Türkiyat vb. enstitülerde Türk dili ile ilgili yürütülen araştırmaların üniversitelerce, TDK,

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu vb. kurumlarca desteklenmesi uygulamalarının artırılarak sürdürülmesi önem taşımaktadır.

Yetişmiş editör, redaktör, diksiyon uzmanı, TİD eğiticisi ve araştırmacısı, bilgisayarlı dil bilimi uzmanı eksikliği göz önünde bulundurularak şartları uygun Türk Dili ve Edebiyatı, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinin programlarına editörlük, redaktörlük, diksiyon, TİD, bilgisayar destekli dil araştırmaları derslerinin eklenmesi, öğrencilerin bu alanlara yönlendirilmesi önem arz etmektedir.

Bilgisayar destekli dil bilimi araştırmaları son yılların öne çıkan bilim alanlarından biridir. Dil, sosyal bilimleri ilgilendirdiği kadar mühendislik bilimlerinin de ilgilendiği konular arasında yer almaktadır. Doğal Dil İşleme (DDİ) adı verilen bilgisayar bilimlerinin alt çalışma alanı, dile dayalı verinin teknik yöntemlerle hem dilin kendisine ait özelliklerinin belirlenmesini sağlarken bir yandan da başta insan-makine etkileşimi olmak üzere yapay zekâya dayalı uygulamaların geliştirilmesi çalışmalarını yürütmektedir. Bu çalışmalar yapılırken dil verisinin bir biçimde kodlanması ya da etiketlenmesi süreci gerektiğinden özellikle dil uzmanlarının yardımı kaçınılmaz durumdadır. Bu bakımdan, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü mezunlarının ve mensuplarının DDİ çalışmalarıyla bütünleşik bir ekosistem oluşturmaları önümüzdeki yılların başlıca konularından birini oluşturacaktır.

DDİ yanında, çalışmalarında çoğunlukla dil sorunlarının çözümünde istatistik, olasılık ve özelleşmiş yazılımları kullanan derlem dil bilimi alanı dil biliminin gözde disiplini durumuna gelmiştir. Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında lisans üstü kategoride bu alana yönelik dersler açılmaya başlanmıştır. Alanın kuramsal ve pratik uygulamalarının yürütüldüğü bu derslerin yaygınlaştırılması, dile yönelik çalışma açılarının genişletilmesi bakımından son derece faydalı olacaktır.

Hem DDİ hem derlem dil bilimi, veriye dayanan çalışma pratikleri üzerine kurulduğundan verinin nasıl toplanacağı ve çözümleneceği sorunuyla ilgilenen istatistik bilgisi ve yazılım becerilerinin yalnızca istatistikçilere ve yazılımcılara özgü bir durum olmadığı, Türk dili uzmanı, akademisyeni başta olmak üzere dil uzmanının da bu konularla ilgili olması gerektiği en az bilişim okuryazarlığı konusu kadar önemlidir. Bu açıdan bakıldığında, dil uzmanı yetiştirilirken veri, istatistik ve algoritma üçlüsünü içeren eğitim programlarının düzenlenmesi gerekmektedir. Daha çok dilin tarihsel yönünün ele alındığı programların da,

tarihsel çalışmaların da yazılım ve dolayısıyla bilgi-işlemsel düşünme becerisiyle desteklenmiş olması dil tarihine dönük bilgiye bambaşka açılardan bakma olanağını da sağlayacaktır.

Yapay zekâ teknolojileri günlük hayata girdikçe, dil aracılığıyla yapılan birçok işlemin de etkilenmeye başladığı görülmektedir. Türkçe dil modeli geliştirilmesi, yapay zekâ çalışmalarında önceliklidir. Yazma yardımcıları örneği, akademik yazım konusunda sağladığı kolaylıklar düşünüldüğünde bu teknolojilerin ileride yazma ve okuma kültürü üzerinde etkin bir role sahip olacağını göstermektedir. Yazma yardımcılarının hazırlanması aşamalarında da dil uzmanının bulunması kaçınılmazdır. Bu aşamada yine dil uzmanının dili işleyen yapay zekâ algoritmalarının nasıl çalıştığını bilmesi, elde edilecek başarımın artmasına katkı sağlayacaktır.

Makinelî çeviri sistemlerinin yukarıda belirtilen yapay zekânın bir türü olan makine öğrenmesiyle gerçekleştirildiği hemen herkesçe bilinen bir konu durumundadır. Böyle bir teknolojiye, birçok katmana dayanan sistemin özellikle denetlenmesi aşamasında uzman görüşü yine gerekmektedir. Çeviri yapılan dile ait veri setlerinin doğru ve verimli biçimde oluşturulması ve işaretlenmesi uzman gözetiminde yapılarak sistem beslenmekte bu şekilde sonuçlar üzerinde de yine dil uzmanının titiz kontrolü yürürlüğe girmektedir. Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin, algoritmaların beklediği artan dil verisi ve envanteri gereksinimlerini giderebilmeleri için de rol üstlenmeleri hem istihdam hem de verimlilik bakımından önümüzdeki yılların getireceği bir durum olarak karşımızdadır.

Editörlük, redaktörlük, diksiyon, TİD, bilgisayar destekli dil araştırmaları vb. dersler hem bu iş kollarında Türk dili açısından yetkinliğe ulaşmış eleman bulma sorununu çözecek hem de öğrencilere öğretmen veya akademisyen olma dışında yeni iş alanları açılmasına yardımcı olacaktır.

4.4. Türkiye Maarif Vakfı

Yurt dışında insanlığın ortak birikim ve değerlerini esas alarak örgün ve yaygın eğitim hizmetleri vermek ve geliştirmek amacıyla okul öncesi eğitimden üniversite eğitimine kadar tüm eğitim süreçlerinde burslar vermek, okullar, eğitim kurumları ve yurtlar gibi tesisler açmak, yurt içi de dâhil olmak üzere bu kurumlarda görev alabilecek eğitimcileri yetiştirmek, bilimsel araştırmalar ve araştırma-geliştirme çalışmaları yapmak, yayınlar yapmak ve metotlar geliştirmek ve faaliyet gösterdiği ülkenin mevzuatına uygun diğer eğitim faaliyetlerini yürütmek için kurulan Türkiye Maarif Vakfı, yurt dışında Türkçenin öğretiminde çok önemli bir görevi yerine getirmektedir (<https://turkiyemaarif.org/>). Türkçenin yabancı dil olarak

eğitimi konusunda programlar geliştiren ve yurt dışındaki okullarında Türkçe öğreten, kitaplar, kaynak eserler yayımlayan Türkiye Maarif Vakfının başarılı çalışmalarının bütün ülkeleri kapsayacak bir biçimde yaygınlaştırması Türkçenin dünya dili olarak yayılmasına önemli katkı sağlayacaktır.

4.5. Yunus Emre Vakfı ve Enstitüsü

Türkiye’yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmaq; bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmaq; Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek; Türkiye’nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini artırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla kurulmuş olan Yunus Emre Vakfının bağlı kuruluşu YEE’dir. YEE, kanununda belirtilen amaçları gerçekleştirmek üzere yurt dışında kurduğu merkezlerde yabancılara Türkçe ğitimi çalışmalarının yanı sıra ülkemizin tanıtımı amacıyla kültür ve sanat faaliyetleri yürütmekte, ayrıca bilimsel çalışmalara destek vermektedir. Enstitünün 62 ülkede 83 yurt dışı temsilciliği bulunmaktadır. Yurt dışındaki kültür merkezlerinde verilen Türkçe eğitiminin yanı sıra, farklı ülkelerdeki eğitim kurumlarıyla yapılan iş birlikleri ile Türkoloji bölümleri ve Türkçe ğitimi desteklenmektedir (<https://www.yee.org.tr/>). Kültür merkezleri aracılığıyla kültür ve sanatımızı tanıtmaq amacıyla birçok etkinlik düzenlenmekte, ulusal veya uluslararası etkinliklerde ülkemiz temsil edilmektedir. YEE’nin faaliyetlerinin artarak devam etmesi Türkçenin dünyada yaygınlaşmasını sağlayacak önemli bir çalışma olarak görülmektedir. YEE’nin bireylerin Türkçe yeterliklerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi için uluslararası standartlar doğrultusunda lme araçları geliştirme çalışmaları desteklenmelidir. Bireylerin Türkçe okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerilerine yönelik yetkinliklerinin, standartlar temel alınarak geliştirilen lme araçları ile llmesi ve değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu konuyla ilgili ilk ve önemli adım YEE tarafından atılmış, geliştirilen Türkçe Yeterlilik Sınavı (TYS)’nin ALTE (The Association of Language Testers in Europe) onayı almasıyla uluslararası geçerliği tescil edilmiştir. YYS’nin ALTE Kalite Nişanı almasıyla “ALTE Tam yesi statüsüne yükselen Enstitü, ALTE ile iş birliği hâlinde önemli çalışmalar gerçekleştirmiş, bu çalışmalar kapsamında oldukça yoğun ve zorlu bir süreci başarıyla tamamlamıştır. YYS, ALTE tarafından yapılan incelemeler ve değerlendirmeler neticesinde “ALTE Kalite Nişanı” almaya hak kazanarak uluslararası geçerliği onaylanan ilk ve tek Türkçe sınavı olmuştur. Böylelikle YYS’de başarılı olup Türkçe Yeterlik Belgesi almaya hak kazanan bireyler sahip oldukları belgeyi dünyanın her yerinde kullanabilmektedirler.

4.6. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununun 5. maddesinin g fıkrası TRT'nin yayınlarında kolayca anlaşılabilir, doğru, temiz ve güzel bir Türkçe kullanması hükmünü getirmektedir. Bugüne kadar yayınlarında Türkçe açısından örnek olabilecek nitelikte yayınlar gerçekleştiren TRT bir yandan yurt sathında ölçünlü (standart) Türkçenin yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmakta, diğer yandan da sınırlarımızı aşan yayınlarıyla Türkçenin dünyada yaygınlık alanlarının genişletilmesi uğrunda çabalara yardımcı olmaktadır. TRT'nin televizyon yayınlarındaki program çeşitliliği her yaştan izleyiciye hitap etmekte, kullanılan dil izleyicilere örnek oluşturmaktadır. Türkiye Türkçesinin söz varlığının Türk lehçelerinde yaygınlık kazanmasında televizyon yayınlarının payı bulunmaktadır. Örnek olarak günümüzde yurt dışına yönelik yayınlar sayesinde pek çok kelimemiz Azerbaycan Türkçesine geçmiştir. TRT Avaz'da ve bazen de TRT2'de Türk Cumhuriyetlerinden filmler, programlar göstermesi de Türkiye ile Türk Cumhuriyetlerinin kültür bakımından birbirine yaklaşmasını sağlamaktadır.

4.7. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

Anayasa'nın 133. maddesine göre radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan RTÜK yayınlarda kullanılan Türkçe konusunda da düzenlemeler ve denetlemeler yapabilmektedir. Geçmişte TDK ile ortak proje de yürüten RTÜK, yayınlardaki anlatım bozukluklarının giderilmesiyle ilgili örnek çalışmalar da yapmıştır. Doğru ve örnek Türkçeyle yayın yapan kuruluşları, sunucu ve spikerleri de ödüllendiren RTÜK'ün bu çalışmalarını sürdürmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

4.8. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

İş birliğinde bulunulması hedeflenen devletler ve topluluklarla iktisadi, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki ilişkileri projeler, programlar ve faaliyetler aracılığıyla geliştirmek; yapılacak katkı, yardım ve ilgili süreçleri yürütmek ve mevzuatla verilen diğer görevleri yapmak üzere kurulan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)'nın görev alanında Türk dilinin konuşulduğu coğrafyalar da bulunmaktadır. Türk dilinin anıtsal eserlerinin gün ışığına çıkarılması, konuyla ilgili yayınlar yapılması ve projelerin desteklenmesi gibi önemli çalışmaları gerçekleştiren TİKA'nın Türkçenin yaygınlaştırılması, tarihsel köklerinin araştırılması çalışmalarına desteğinin sürmesi beklenmektedir.

4.9. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız, soydaş ve akraba topluluklarımız ile ülkemizde yükseköğrenim gören uluslararası öğrencilere ilişkin çalışmalar gerçekleştirmektedir. YTB'nin çalışma alanlarından biri çoğunluğu Kıta Avrupası'nda olmak üzere, dünyanın dört bir yanında yaşayan yaklaşık yedi milyonluk Türk diasporasının ana vatan Türkiye ile bağlarının güçlendirilmesi ve yaşadıkları ülkelerdeki ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuki konumlarının sağlamlaşmasıdır. YTB'nin bir başka çalışma alanı ortak tarih ve kültürü paylaştığımız soydaş ve akraba topluluklarımıza ilişkindir. Balkanlardan Afrika'ya, Kafkasya'dan Doğu Avrupa'ya, Merkezî ve Doğu Asya'dan Orta Doğu'ya uzanan geniş bir medeniyet havzasındaki faaliyetleriyle YTB, soydaş ve akraba topluluklarla ekonomik, sosyal, kültürel ve akademik ilişkilerimizi her düzeyde geliştirmeyi amaçlamaktadır. YTB'nin üçüncü ana faaliyet alanını uluslararası öğrenci hareketliliği oluşturmaktadır. YTB koordinasyonunda ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği içinde yürütülen Türkiye Bursları, dünyanın farklı ülkelerinden Türkiye'ye yükseköğrenim görmek amacıyla gelen nitelikli uluslararası öğrencilere sunulan son derece zengin ve kapsamlı bir burs programıdır (<https://www.ytb.gov.tr/>). YTB'nin başarıyla yürüttüğü bu üç faaliyet alanı da Türk dilinin dünyada geliştirilmesi, yaygınlaştırılması açısından son derece yararlı görülmektedir.

4.10. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu

UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) Türkiye Millî Komisyonu ülkemizin eğitim, bilim, kültür ve iletişim alanlarında çalışmalar yürütürken kültürümüzün temel değeri Türk dili ile ilgili önemli görevler de yerine getirmektedir (<https://www.unesco.org.tr/>). Türk dilinin anıtsal eserlerinin, şair ve yazarlarının anma ve kutlama yıl dönümlerinin belirlenmesi ve etkinlikler düzenlenmesi, yayınlar yapılması; tehlikedeki Türk lehçelerinin durumlarının ortaya konulması, kayıt altına alınması vb. çalışmalar yürütmektedir. Dünya Dilleri Atlası 13 Aralık günü erişime açılmış, ülkelerden odak kurumlar belirlenmiştir. Türk dünyasında işaret dili kullanımı ve araştırmalarına yönelik çalışmalar bu yıl başlatılacaktır. UNESCO Dünya Belleği'ne daha çok eserimizin girmesi yolunda çalışmalar Türkiye Millî Komisyonu tarafından sürdürülmektedir.

4.11. Sivil Toplum Kuruluşları

Doğrudan doğruya Türk diliyle ilgili toplantı, yayın, araştırma ve çalışmalar yürüten Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği vb. sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra dolaylı olarak Türk dili alanında çalışmalar yapan dernek ve vakıflar bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının bu faaliyetlerinin kamuoyunda Türk dili ile ilgili farkındalık oluşturduğu, bu çalışmaların desteklenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

5. PLAN DÖNEMİ PERSPEKTİFİ

On İkinci Kalkınma Planı hazırlıkları çerçevesinde düzenlenen Türk Dili Özel İhtisas Komisyonu kapsamında Türk dilinin kullanımı, diğer dillerle etkileşimi, eğitimi ve öğretimi konularının tartışılması, bunlara yönelik politikalar geliştirilmesi amacıyla hazırlanan raporda öncelikle genel bilgilere yer verilmiş, Türk dilinin karşı karşıya bulunduğu bilinen sorunlar rapora yansıtılmaya çalışılmıştır. Türk diliyle doğrudan veya dolaylı ilgili kurumların görev alanlarına giren konular da elden geldiğince belirtilmiştir. Konuların ve sorunların raporda belirtilenlerle sınırlı olmadığı düşüncesiyle konuyu, verileri ve sorunları ortaya koyarak tartışmaya zemin hazırlamak ve sağlıklı bir tartışma ortamı oluşturmak amacıyla temel ve güncel tartışma alanlarıyla ilgili maddeler aşağıda sıralanmıştır.

5.1. Temel Tartışma Alanları

- Genel durum değerlendirmesi ışığında Türkçenin bugünü konusundaki görüşler
- Türk dili ile ilgili sözlük, dil bilgisi vb. temel kaynakların yayımlanması
- Türk dili ile ilgili yapılması gereken çalışmalar, yürütülmesi gereken projeler
- Eğitim ve öğretimde, müzik ve spor dilinde ve ticari hayatta Türkçenin kullanımına yönelik sorunlar
- Türk dünyasında ortak iletişim dilinin geliştirilmesi için yapılması gerekenler
- Yabancı dille öğretimin Türk diline etkileri
- Türk İşaret Dili araştırmaları ve yayınları

5.2. Güncel Tartışma Alanları

- Kitle iletişim araçlarında ve sosyal medyada Türkçenin kullanımı
- Yurt dışında yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi

6. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Önceki bölümde belirtilen tartışma alanları çerçevesinde Türk Dili Özel İhtisas Komisyonu çalışma grubu toplantılarında katılımcılar tarafından dile getirilen çözüm önerileri konularına göre tasnif edilerek aşağıda sunulmuştur.

6.1. Kurumsal ve Yasal Altyapıyla İlgili Öneriler

- Türk diliyle doğrudan veya dolaylı ilgili kurumlar arasında proje, araştırma, etkinlik konularında eş güdüm sağlayacak bir mekanizma oluşturulmalıdır.
- Türk dilini koruma, geliştirme, okuma kültürünü zenginleştirme amacıyla farklı disiplinlerden üyeleri barındıran bir üst kurul kurulmalıdır.
- UNESCO tarafından 15 Aralık gününün Dünya Türk Dili Günü olarak belirlenmesi için yapılan öneri ve çalışmalar desteklenmelidir.
- UNESCO TİD'i dünya diller atlası içinde yer alması için çalışmalar yapılmalıdır.
- Tabelalardaki dil kirliliğiyle ilgili çalışmalar devam ettirilmelidir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nde yasa metinlerinin yazıldığı birimlerde üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinden mezun kişilerin istihdam edilmesi uygun olacaktır.
- Memur alımlarında Türkçe yeterlilik ölçütü getirilmelidir.
- Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri dışındaki alanlarda yüksek lisans ve doktora programlarına katılacak olanlar Türkçe yeterlilik sınavından geçirilmelidir.
- Kurumların dilimizi koruma konusunda çalışmalar yapabilmesi için yaptırım gücüne sahip olmalarına imkân verilmelidir.
- Türk Dili Müzesi kurulabilir.
- Yurt dışındaki Türkoloji bölümleri desteklenmelidir.

6.2. Türkçenin Bilim Dili Olarak Geliştirilmesi İçin Öneriler

- Öncelikli olarak bilişim, tıp, hukuk terimleri olmak üzere bilim dili Türkçeleştirilmelidir.
- Hem dilimizin söz varlığındaki yabancı sözlerin yoğunluğunun azalmasını sağlayacağından hem de Türk lehçeleriyle ortak iletişim dilinin geliştirilmesine katkıda bulunacağından dolayı Türk dünyasında başta bilişim, askerlik, tarım olmak üzere ortak terim çalışmaları yapılmalıdır.

- Yabancı sözlere önerilen Türkçe karşılıklar devlet kurumlarında kullanılır hâle getirilmelidir.

6.3. Çeviri Diliyle İlgili Sorunlar ve Öneriler

Yabancı sözlerin Türkçede yaygınlaşmasının sebeplerinden biri çeviri sırasında karşılaşılan yabancı kökenli bir sözün dilimizde karşılığının bulunmadığı düşüncesiyle o sözün olduğu gibi kullanılmasıdır.

- Çeviri hataları Türkçeyi fazlasıyla bozmaktadır. Konuya dikkat çekmek açısından Türk Dili dergisinde çeviri eleştirileri bölümü olmalıdır.
- TDK, çevirmenlerle ve çeviri bilimi uzmanlarıyla birlikte düzenli çeviri çalıştayları düzenlemelidir.
- TDK çeviri özel sayısını dizi hâlinde yayımlamayı devam ettirmelidir.
- Üniversitelerde çeviri dersleri ilgili bölümlerin lisans ve lisansüstü müfredatına girmelidir.
- Çevirmenler için Türkçe dersi yaygınlaştırılmalıdır.
- Ancak çeviri bilimi ile disiplinler arası eğitim alan ve mesleki yeterliliğe sahip olan kişiler çevirmen olabilmelidir.
- Türk lehçeleri arasında yapılan dil içi çevirilerde de ciddi sorunlar bulunmaktadır. Çeviriler daha çok bilim dili kullanılarak yapılmakta, oysaki edebî metinler farklı yöntemlerle çevrilmelidir. Ciddi bir çeviri projesi yapılmalıdır.

6.4. Türk Dünyasıyla İlgili Hususlar

- Türk dünyasında ortak alfabe oluşturulması için çalışmalar sürdürülmelidir.
- Türk dünyasının ortak iletişim dilinin Türkiye Türkçesi olması konusunda çalışmalar yürütülmeli, bununla ilgili alt yapının oluşturulması sağlanmalıdır.
- Türk dünyasında Türkiye Cumhuriyeti'nin okullarının sayısı çoğaltılmalıdır.
- Öğrenci değişimi programları fazlalaştırılmalıdır.
- YEE'nin 2010 yılından bu yana Türkçe, Türkoloji, Türk sineması, Türk edebiyatı, bilim, arkeoloji vb. alanlarda düzenlediği yaz okulu programları çeşitlendirilerek desteklenmelidir.
- Dede Korkut, Manas, Köktürk Yazıtları vb. ortak dil malzemeleri sayısallaştırılarak bir merkezde toplanmalı ve açık erişime sahip olmalıdır.

6.5. Türkçenin Söz Varlığıyla İlgili Öneriler

- Türkçenin söz varlığı, bütün devirleri göz önünde bulundurularak yaşatılmalıdır.
- Türkçenin söz varlığının belirlenmesi amacıyla 1928 öncesi ve sonrasını kapsayacak dengeli derlem projesi yeniden canlandırılmalıdır.
- Hem dil hem de bilişim alanlarında çalışmalar yapanların bir araya gelerek Türkçeyle ilgili yazılım geliştirmeleri sağlanmalıdır.
- TDK eş ve zıt anlamlılar, köken bilimi (etymology), argo, deyimler, kalıp sözler sözlüğü gibi Türkçenin zengin söz varlığının gözler önüne serilebileceği eserler hazırlamalıdır.
- MEB Türkçenin Söz Varlığı Projesi yeniden başlatılarak söz varlığı bankası kurulmalı, söz varlığı haritası çıkarılmalıdır.
- Yabancı kelimeler için önce karşılık türetme yoluna gidilmeli, türetilmiyorsa alıntı kelimeyi okunduğu gibi yazma tutumu yaygınlaştırılmalıdır.

6.6. Türkçenin Eğitimi ve Öğretimiyle İlgili Öneriler

- Ailenin ana dili eğitimiyle ilgili farkındalığını artıracak etkinlikler ve çalışmalar yapılmalıdır.
- Çocukların kelime hazinelerinin zenginleştirilmesi için ders kitaplarının hazırlanması konusunda yeni bir kurumsal mekanizma kurulmalıdır.
- Tüm aday öğretmenlerin özellikle Türkçeyle ilgili yoğun ve uygulamalı bir hizmet içi eğitim almaları sağlanmalıdır.
- Yabancı dille eğitim öğretim yapılmamalı, bunun yerine yabancı dil öğretimi yeniden gözden geçirilip başarıya ulaşılması için yöntem değişikliğine gidilmelidir.
- Okul öncesinden lise sona kadar olan dönemdeki öğrenciler için dil zevkini oluşturabilecek kanonik eserlerin okutulmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- Okulun bulunduğu şehrin yazar ve şairlerinden seçimler yapılabilir.
- Çocuk edebiyatıyla ilgili çalışmalar yalnızca filolojilere bırakılmamalı, Türk Dili ve Edebiyatı, Türkçenin Eğitimi bölümlerinin de konuyla ilgilenmeleri sağlanmalıdır. Bu alanda akademik çalışmalar yapılmalıdır. Çocuk edebiyatı bilim dalı olarak değerlendirilmeli, lisansüstü programlar oluşturulmalıdır.
- Masal, ninni vb. sayısal ortamlarda sunulmalıdır. Tanınmış kişiler tarafından seslendirilmiş kitap okuma videoları hazırlanmalıdır.

- Ders kitaplarında çocuk edebiyatının çağdaş yazarlarından örnekler de olmalıdır.
- Ders kitaplarının yazılması için yazarlık formasyonu verecek yetkili bir kurum veya kuruluş oluşturulmalıdır.
- Editörlük alanında alan bilgisi ve Türkçeyi doğru kullanma bakımından yetkinlik aranmalıdır. Editörlükte tezsiz yüksek lisans programlarının oluşturulması sağlanmalıdır.
- Yeni eserler, çocuk edebiyatı, ilk gençlik edebiyatı, çizgi film vb. alanlar ödüllendirilmelidir.
- İlk eser yarışması düzenlenip ödül verilmelidir.
- MEB ders kitaplarının yanında çocuk edebiyatına ait kitapları da ücretsiz vermelidir.

6.7. Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimiyle İlgili Hususlar

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde birçok kurum farklı çalışmalar yapmaktadır. Yabancılar Türkçe öğreten kurumların birlikte çalışmaları yararlı olacaktır.

- Yabancı dil olarak Türkçe öğreten kurumların Ulusal Denetim Merkezi gibi bir adla kurulacak merkez tarafından tek bir noktadan yönlendirilmeleri, denetlenmeleri gerekmektedir. Ulusal Denetim Merkezi YEE çatısı altında kurulabilir.
- Yabancı dil olarak Türkçe öğreten kurumlara alınacak eğiticilerin çok ayrıntılı incelemeden geçirildikten sonra işe alınması gerekir.
- YEE'nin bireylerin Türkçe yeterliklerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi için uluslararası standartlar doğrultusunda ölçme araçları geliştirme çalışmaları desteklenmelidir. Geliştirilen standartların her yerde aynı biçimde uygulanması sağlanmalıdır.
- YEE bünyesindeki temsilciliklerinde bulunan kitaplıklar zenginleştirilmelidir.
- Türkoloji Projesi'nin desteklenebilmesi, uygulanabilmesi ve yaygınlaştırılabilmesi için Türkoloji Enstitüsü kurulmalıdır.
- Yurt dışına gönderilecek akademisyenlerin seçiminde çalışmalar yürüten Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonuna YEE'nin de katılması sağlanmalıdır.

6.8. Genç Kuşaklara Yönelik Çalışmalar

- Gençlerle iletişim sağlayabilmek için güncel dil kullanımının araştırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- TDK tarafından güncel Türkçenin gençler arasında yaygınlaşması ve doğru kullanımına yönelik sayısal içerikler geliştirilerek yaygın sosyal medya ortamları aracılığıyla erişime sunulması sağlanmalıdır. Yapılan bu çalışmalarla Türkçenin doğru kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.
- Türkçe kampı, dil ve edebiyat köyü kurulabilir. Buralarda yöresel ağız festivalleri yapılabilir.

6.9. Kitle İletişim Araçlarında Türkçe

- Televizyonlarda Türkçeyi güzel kullanma programları olmalıdır. Türkçenin doğru kullanılmasını sağlayacak uygulamalar üretilmelidir. Dili doğru kullananlara ödül verme sürekli hâle getirilmelidir.
- Kitle iletişim araçlarında çalışanların söz varlıklarının geliştirilmesi için hizmet içi eğitimler verilmelidir.
- Radyo ve televizyonlarda vurgu da dâhil olmak üzere söyleyiş ve anlatım bozukluklarının giderilmesi için hizmet içi eğitimler verilmelidir.
- Gazete, dergi vb. yayınlarda ilk kez kullanılan yabancı kökenli kelimeleri belirleyecek bir yazılım yapılmalı, belirlenen yabancı kökenli sözlere TDK karşılık önermelidir.
- Türkçenin söz varlığıyla ilgili açık erişimli veri tabanlarının geliştirilmeleri gerekmektedir.
- Genel ağda Türkçe içerik çoğaltılmalıdır.

6.10. Türk İşaret Dili

- Üniversitelerde TİD lisans, yüksek lisans ve doktora programları açılmalı, mevcut programlar desteklenmeli, akademik kadrolar ihdas edilmelidir. Bu programlardan mezun olanların ilgili kamu kurumlarında araştırmacı ve uzman olarak istihdamı sağlanmalıdır.
- TDK tarafından TİD'in tüm söz varlığını içerecek etkileşimli sözlüğü hazırlanmalıdır.

- TİD'in yaygınlaştırılması için görüntü okuma yazılımları geliştirilmeli ve mevcut çalışmalar desteklenmelidir.
- UNESCO Türkiye Millî Komisyonunun 7 Haziran TİD Bayramı'nda Türk dünyasında işaret dilinin kullanımı konusuna dikkat çekmek üzere etkinlik düzenlenmesi girişimi desteklenmelidir.

7. SONUÇ

Türkiye'nin küresel bir güç ve çekim merkezi olması uğrunda atılacak adımların çerçevesini oluşturacak 2053 vizyonu doğrultusunda, uzun vadeli hedeflerini sürdürülebilir kalkınma yaklaşımıyla daha da ileriye taşıyacak olan 2024-2028 dönemini kapsayan On İkinci Kalkınma Planı çerçevesinde oluşturulan Türk Dili Özel İhtisas Komisyonu Türk dilinin her alanda kullanımı, araştırılması, eğitimi ve öğretimi, geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve diğer dillerle etkileşimi konularını gündemine almıştır.

Dilin milletlerin varlık ve benlik kaynağı, hafızası, temel değeri olması, aynı zamanda bir ülkeye vatandaşlık bağıyla bağlı bireylerin dünyaya gelişlerinden itibaren eğitimden sağlığa, hukuktan ticarete resmî iş ve işlemlerin her aşamasında yazılı veya sözlü olarak kullandığı iletişim aracı niteliği taşıması ülkelerin varlığı, birliği ve bütünlüğü açısından ne kadar önemli bir sosyal kurum olduğunun göstergesidir. Anayasa'nın üçüncü maddesinde belirtildiği şekilde Türkiye Cumhuriyeti devletinin dili olan Türkçe insanımız, aile yapımız, toplumumuz ve ülkemiz için hayati bir öneme sahiptir. Bu önemin bilinciyle On İkinci Kalkınma Planı döneminde komisyon çalışmaları içerisinde Türk dili ile ilgili yapılması, gerçekleştirilmesi gereken çalışmalar ve projeler gündeme getirilmiştir.

Türk dilinin genel durumu, eğitim, kültür, müzik, spor ve ticari hayattaki kullanımında karşılaşılan sorunlar Türk dilini korumak ve geliştirmek için kurumsal ve yasal düzenlemeler, araştırma ve etkinlikler ilgili kurumların eş güdümüyle çözülmeli, bunun için bir mekanizma oluşturulmalıdır. Türk dilinin eğitim ve öğretimde karşılaştığı sorunlara yönelik olarak öğretmen eğitim programları iyileştirilmeli, dilin eğitimdeki yeri güçlendirilmeli, ders materyalleri zenginleştirilmeli ve Türkçenin doğru kullanımı teşvik edilmelidir.

Türk diliyle ilgili kurumların yaptırım gücüne sahip olmaları önem taşımaktadır. Dilin kullanıldığı her alanda yasal boşluklardan kaynaklanan olumsuzlukların giderilmesinde yasağcı değil kuralların getirildiği uygulamalar hayata geçirilmelidir. Türk dünyasıyla dil üzerinden yapılacak iş birlikleri öne çıkarılmalı, Türk dünyasında ortak iletişim dili ve ortak alfabe oluşturma çalışmalarının yanı sıra yurt dışında Türkçenin öğretimi ve Türkoloji bölümlerinin desteklenmesi çalışmaları sürdürülmelidir. Türkçenin bilim dili olarak geliştirilmesi için öncelikli olarak bilişim, tıp, hukuk gibi alanlardaki terimlerin Türkçeleştirilmesi, çeviri diliyle ilgili çalışmalar yapılması gerekmektedir. Türk dünyasında bilişim, askerlik ve tarım başta olmak üzere ortak terim çalışmalarının gerçekleştirilmesinin önceliği bulunmaktadır.

Dar bir söz dağarcığı içinde sıkışıp kalmış kişilerin söz varlığını geliştirmesinde, kelime tekrarlarından kurtulmasında ve ince anlam ayrıntılarında farkındalık kazanarak anlatım gücünü geliştirmesinde önemli başvuru kaynaklarından olacak *Türkiye Türkçesi Köken Bilgisi (Etimoloji) Sözlüğü*'nün, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*'nün, *Türkiye Türkçesinin Tarihsel Sözlüğü*'nün, *Türkçe Eş Anlamlılar Sözlüğü*'nün bir an önce yayımlanması gereklidir.

Türkçenin söz varlığını geliştirme çalışmaları kapsamında bu söz varlığının genç kuşaklara kazandırılması amacıyla açık erişimli veri tabanlarının geliştirilmesi, çocuk ve gençlik edebiyatının desteklenmesi, sayısal ortamlarda sunulan edebiyat ve masal içeriklerinin artırılması bir gerekliliktir. Son yıllarda hızla artan yabancı kökenli sözlerin kullanılması karşısında Türk Dil Kurumunun önerdiği Türkçe karşılıkların öncelikle devlet kurumlarında kullanılması örnek bir tutum olacaktır.

Doğal dil işleme çalışmalarıyla Türkçenin bütün özellikleriyle araştırılmasında yapay zekâ uygulamalarının arttığı günümüzde Türkçe dil modelinin geliştirilmesi Türkçenin geleceği açısından önemli olduğu kadar ülkemizin de stratejik önceliği konumundadır.

İşitme engelli bireylerin doğal iletişim aracı Türk İşaret Dilinin araştırılması, ders malzemelerinin, basılı veya elektronik yayınların çoğaltılması bir yandan dil bilimsel bir gereklilik diğer yandan da işitme engelli bireylerin kendini ifade etme, her türlü bilgiye ulaşma ve kendini geliştirme yeteneğinin güçlendirilmesi açısından insani ve toplumsal bir sorumluluktur.

Atalarımızdan bize miras kalan en değerli kültür varlığımız Türkçeyi gelecek kuşaklara özgün yapısı, işlenmiş ve geliştirilmiş söz varlığıyla aktarmak için Türkiye Cumhuriyeti gerekli kaynaklara ve ilgili kurumlara sahiptir. Türk dilinin geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve her alanda yetkinlikle kullanımının sağlanması söz konusu kurumların iradesi, iş birliği ve kamu kaynaklarının verimli ve etkili kullanılmasıyla mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

A) Kitaplar, Makaleler:

- Akalın, Ş. H. (2013). “Türk İşaret Dili”. *Yeni Türkiye*. 55, (1496-1502).
- Ayverdi, İ. (2016). *Kubbealtı Lugatı Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı.
- Doğan, D. M. (2020). *Osmanlıca Yazılışlı Doğan Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Yazar Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2004). *Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ.
- Ergin, M. (1972). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi.
- Karaağaç, G. (2008). *Türkçenin Verintiler Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Özönder Barutçu. F. S. (2006). “Çöyr Yazıtı”. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*. 3, (3), (108-124).
- Şemseddin Sami. (1901). *Kamus-ı Türkî*. Dersaadet: İkdâm.
- TDK. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Tekin, T., Ölmez, M. (1995). *Türk Dilleri Les Langues Turques*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı – Simurg.

B) Elektronik Kaynaklar:

- Ethnologue Languages of the World. <https://www.ethnologue.com/>
- Millî Eğitim Bakanlığı. https://pisa.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_03/21120745_26152640_pisa2022_rapor.pdf
- Radio ve Televizyon Üst Kurulu. <https://rtuk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu. <https://www.tdk.gov.tr/>
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı. <https://www.tika.gov.tr/tr>
- Türkiye Maarif Vakfı. <https://turkiyemaarif.org/>
- Türkiye Radyo Televizyon Kurumu. <https://www.trt.net.tr/>
- UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. <https://www.unesco.org.tr/>
- Yunus Emre Enstitüsü. <https://www.yee.org.tr/>
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. <https://www.ytb.gov.tr/>

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI
STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI

YÖNETİM HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI
Ankara 2023

Necatibey Cad. No: 110/A 06570 Yücetepe - ANKARA
Tel: +90 (312) 294 50 00 • Faks: +90 (312) 294 52 98

ISBN NO: 978-625-8356-20-5

STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI YAYINLARI BEDELSİZDİR, SATILAMAZ.